

Нова Европа

Периодична библиотека за државните проблеми на новия ред

DAS NEUE EUROPA
STAATSRECHTLICHE PROBLEME DER NEUEN ORDNUNG
HERAUSGEBEN VON PROF. Dr. L. Wladikin - Sofia

JAHRGANG II

HEFT 3

Graf Schwerin von Krosigk
Reichsminister der Finanzen

Fragen der Gegenwärtigen
Wirtschaft und Finanzpolitik

Öffentliche Finanzen und Wirtschaft

Probleme der Kriegsfinanzierung

Drei Vorträge

Луц граф Шверин фон Крозик
Финансов министър на Райха

Финансови проблеми В мирно и военно време

С позволението на автора, преведе от оригинала:
Слави Тошев

СОФИЯ
1943

Луц граф Шверин фон Крозик
Финансов министър на Райха

Съдържание:

❖ Луц граф Шверин фон Крозик - Личност и дело	6
❖ Проблеми на сегашната стопанска и финансова политика	14
❖ Обществени финанси и стопанство	21
❖ Проблеми на военното финансиране	33

Луц граф Шверин фон Крозик - Личност и дело

Когато Хитлер състави първия си кабинет - на 30 януари 1933 - между министрите му имаше само трима явни националсоциалисти: Херман Гьоринг, д-р Фрик и самият Хитлер. Останалите министри принадлежаха на сродни партии, които впоследствие бързо и безусловно се вляха в Движението. Между последните беше и граф Шверин фон Крозик. Впрочем, той симпатизираше на Хитлер за неговото голямо родолюбие и за волята му да изведе Германия из тресавището на погрома и международното унижение.

Винаги принадлежащ към националистичните среди, изпълнил дълга си към отечеството на бойното поле, готов да поеме всички необходими нови задължения за спасението и величието на родината, граф Шверин фон Крозик стоеше в голяма духовна близост с Фюрера и пълното му приобщаване към него беше въпрос само на няколко стъпки. Това приобщаване се извърши още при първия допир между двамата държавни мъже. Основната черта в характера на Хитлер, - да търси, да разпознава, да оцени по достойнство и да задържи **способните** хора - създаде политическата кариера на нашия автор.

Луц граф Шверин фон Крозик е роден на 22 август 1887 година във фамилното имение на Крозиковци, в Ратмансдорф - едно селище на държавицата Анхалт, съставляваща, разбира се, част от Бисмарковата федерация Дойчес Райх. Бащата произхожда от стар аристократически род и е заемал почетна длъжност при двора на Анхалтския херцог. Майката е родена графиня фон Шверин. Синът на тези двама благородници, именно нашия автор, е оженен за баронеса Плетенберг. Един пример за съвършенството на днешната германска народна общност: рицарският дух на старата аристокрация се приобщава към неизчерпаемите сили на народните низини, при взаимно зачитане и тясно сътрудничество в името на нацията.

Младият граф получава солидно и традиционно за родовата аристокрация образование. Той завършва образцовото манастирско училище в Рослебен през 1905 година. Следва правни и държавно-стопански науки в Лозана, Оксфорд, Хале, и ги завършва с отличие.

Макар благородник и надвишаващ мнозина свои връстници с познанията си, младият граф започва тихо и скромно, но върху здрави основи, да създава своята кариера. За да усвои добре правото и да се запознае с прилагането му, той става допълнителен член-съдия в градчето Щрасфурт, после в Щетин. Тогава той е бил 22-23 годишен младеж. Верен на традицията, той постъпва като доброволец в полка на Померанските улани и носи униформата с гордост една пълна година.

Като запасен офицер, граф Луц фон Крозик постъпва във войската още от първия ден на Световната война и прекарва на западния фронт цели четири години. Уволнява се като поручик. Скромнен при изпълнението на дълга си, тих и умишлено затулен дори когато върши подвиг, той се отличава много пъти с рядка храброст и бива награден с Железния кръст, II степен и после I степен.

След войната той поема пътя на административната йерархия, който път му дава възможност да се запознае основно с редица служби. Тъкмо тези практически познания, съчетани с научната му школовка и оплодени от природното му дарование, съставляват тайната на неговата блестяща по системност и резултатност финансова политика.

Веднага след свършването на първата световна война, граф Крозик става административен чиновник (регирунгс-асесор) в един град на Горна Силезия. За пръв път минава по финансовото ведомство през 1921 г. като съветник при финансовото министерство. Тук неговият талант намира истинската си среда. Оценен по достойнство, младият специалист почва бързо да напредва. В 1924 година той става съветник. На следната година го виждаме главен докладчик по бюджета на Райха. На 1 януари 1929 г. той е назначен за главен директор в министерството на финансите и за ръководител на бюджетното отделение при министерството.

Когато президентът Хинденбург натовари Франц фон Папен да състави новото имперско правителство, граф Шверин фон Крозик изпъкна пред него като най-подготвен и най-способен да тури ред в забърканото финансово положение на страната. 45-годишен, в разцвета на своите сили, основно запознат с ресора и предан на дълга си, новият финансов министър оправда още с първите си стъпки надеждите, които му се възлагаха. След като фон Папен подаде оставката на целия кабинет, президентът Хинденбург натовари с канцлерския пост генерал фон Шлайхер. Съставяйки кабинета си, Шлайхер и не помисли да сменява финансовия министър.

На 30 януари 1933 г. Адолф Хитлер, в качеството си на райхсканцлер, трябваше да състави коалиционно правителство из близки до неговата идеология среди. Финансовият министър имаше две качества - здрава националистическа принадлежност и доказана компетентност. Хитлер го задържа.

Национализмът на граф Шверин фон Крозик бързо и искрено се превърна в националсоциализъм. Опознал отблизо гения и магнитния характер на Фюрера, той се привързва към него и му стана предан последовател. И най-важното - новото устройство на Райха и новият светоглед на германския гражданин, донесени и затвърдени от Хитлер, създадоха нови условия, нова околна среда, нови стопански форми, в които таланта на Шверин фон Крозик намери извънредно благоприятна почва за развитие.

Подкрепян и насърчаван от Фюрера, той създаде, оформи и разви една нова финансова-политика, чиито резултати не само покриваха всички парични нужди на Райха, но намериха баснословната сума 90 милиарда марки за построяването на линията Зигфрид, финансираха Четиригодишния план на Гьоринг с неговите колосални покупки на запаси от сурови материали, и най-после финансира астрономическите разходи по войната, при добро частно и обществено стопанство, при твърди цени и без инфлация. Светът с право почна да говори за **финансово чудо**.

Скромнен както винаги, Шверин фон Крозик многократно заявяваше, че не се касае до никакво чудо, а до една нова система, възможна само в създадената от Фюрера среда.

В следващите три сказки, той съобщава на света своята тайна. И не се страхува, че ще даде на враговете ново финансово оръжие. Защото тяхната плутократична среда и техният егоистичен менталитет са непреодолима пречка за прилагането на новите финансови методи. И все пак, светът се поучи от оригиналните мисли на германския финансов министър, който е световният майстор на новите финанси и основател на нова финансова наука.

Признателен за големите заслуги на своя министър, Фюрерът даде рядък външен израз на народната благодарност, като го награти с почетния златен медал на Партията.

Академията за германско право, която изготвя или обработва законопроектите на Райха и твори новото германско право, имаше какво да се поучи от оригиналната мисъл и от нова система на имперския финансов министър, и го избра за свой редовен член.

Естественото стопанско сътрудничество между Райха и България, както и свързането на нашата съдба със съдбата на Германия и нейните съюзници, разгърнаха, между другото, и широки финансови отношения между двете държави. тези връзки, както и личният интерес и симпатии на германските водачески личности към нашето отечество и нашия народ, подтикнаха граф Шверин фон Крозик да посети София и един наш провинциален град с красиви околности, през ноември 1941. В София, в салона на Академията на науките, финансовият министър на Райха държа една съдържателна и пълна с нови идеи сказка, изслушана с дълбоко внимание от препълнената зала и изпратена с продължителни одобрения. Както при влизането на редкия сказчик в залата, така и при напушането ѝ, публиката му направи непринудени и топли овации. С това, нашата ръководна интелигенция изрази почитта си не само към един министър на Райха, но и към един голям талант, който постави силите си в служба на родината, а на културния свят посочи новите пътища на народното финансово стопанство.

В края на настоящата книжка ние даваме сказката, произнесена в София. Но тук ще дадем речите и изявленията, направени по случай това историческо посещение, защото те са ценни документи на времето. Ние ще дадем и краткото описание на посещението, което германският министър направи на пазарджишките граждани и на българската природа. Нашият печат правилно схвана този излет и го нарече: „Райхсминистър граф фон Крозик, всред Българския народ”. Описанието ще възпроизведем тъй, както го намираме в нашия печат от онова време.

На вечерята, дадена от нашия финансов министър в чест на високия гост, г. м-р Божилов произнесе следната реч:

Ваше Превъзходителство, Уважаеми господа,

Особено щастлив се считам, че мога да стана изразител на искрената радост и въодушевление, с които всички ние, нашата столица, а заедно с нея и целият български народ, посрещат днес своя скъп гост, многоуважаемия г-н граф Шверин фон Крозик - министър на финансите на великия германски Райх.

В лицето на моя именит колега, чиито авторитет в областта на финансите и плановото стопанство е преминал границите на Европа, аз съм щастлив да отдам почит на честта, която велика Германия ни е направила, с неговото присъствие между нас.

Неговото посещение в приятелска България е един факт, в който, нека ми бъде позволено, да съзря затвърдяването на едно приятелство от много години, осветено от дружно пролятата кръв по бойните полета през Световната война в 1915-1918 години.

Големите страдания на нашите два народа, след крайно несправедливите мирни договори, ни направиха още по-близки и създадоха у нас, българите, към великия германски народ едно чувство на здраво приятелство. На това приятелство се отговори от немския народ в духа на немския принцип - вярност срещу верност.

Светът се тресе под ударите на бушуващата война, но светът е същевременно ням от учудване пред историческите победи на борческия германски дух, с който синовете на Германия опасват четирите краища на Европа и водят тази война.

При толкова комплицираната днес в света финансова и стопанска политика, стопанството, финансите и всичко във велика Германия е по своята идеална организация един образцов пример за нас.

С чувство на особено уважение нека ми бъде позволено да стана тълкувател на чувствата на дълбока признателност и адмирация на обединения български народ под скиптъра на своя любим Цар, обединение, постигнато благодарение волята на Адолф Хитлер, великия Водач на третия германски Райх.

За здравето на гениалния водач на велика Германия - Адолф Хитлер - великият изразител и въплътител на справедливата воля на Провидението, за преуспяването на братския нам германски народ и за здравето на Ваше Превъзходителство, аз вдигам чашата и пия наздравица с възгласа:

- Да живее райхсканцлерът Адолф Хитлер!

- Да живее велика Германия!

На словото на нашия министър, гостът граф Шверин фон Крозик отговори със следната реч:

Ваше Превъзходителство,

Аз ви изразявам сърдечната си и искрена благодарност за особено любезните поздравителни думи, които вие ми отправихте.

За мене е голяма радост, че мога да посетя приятелената от дълго време с Германия България.

Нашите два народа показват в историческото си развитие едно забележително сходство. Точно във времето, когато в Германия великият саксонски крал Хайнрих I разшири наново границите на Германия на изток върху стара германска земя, която германците бяха загубили след великото преселение на народите, великият български цар Симеон осъществи най-голямото разширение на старото българско царство. Когато 300 години по-късно, през времето на великия хоенщауфен Фридрих II, средновековната германска империя наново достигна блясъка на своята мощ и разширение, в България Иван-Асен II възстанови мощта на велика България.

През следващите векове, през които българският народ беше подложен под натиска на чуждото робство, германската империя губеше постепенно своето ръководно положение в Европа. Когато, най-после, във втората половина на XIX България наново възстанови независимостта си, германският народ в същото време успя да възстанови, през времето на втората империя от векове мечтаното германско единство. Братството по оръжие през Световната война беше последвано от общата и еднаква съдба на Версайския и Ньойския диктати. Сегашното време е свидетел на еднаквия възход на нашите народи, който възход ни донесе освобождаването с тези позорни диктати и едно ново осъществяване на най-желаните копнежи.

От това сходство на историята и от братството по оръжие през Световната война, се роди онова приятелство между нашите народи, което беше само засилено от несправедливостта и от потисничеството на мирните диктати. Но и в този случай тези диктати - нека употребя думите на Гьоте във „Фауст” - се оказаха като сила, която постоянно желае злото и постоянно създава доброто. Защото, като естествена реакция срещу стопанските последици на тези диктати се роди стопанската близост между Германия и България, в която се съдържа зародишът за един по-добър, изграден със собствени сили нов ред в Европа. През настоящите военни години ние сме свидетели на

изграждането на този нов ред. В днешни дни, чрез страдания и жертви, се ражда едно по-добро бъдеще за нашия континент.

Настоящите години още по-здравео стегнаха старото и изпитаното приятелство между нашите народи. Това приятелство стана неразтрогваемо завинаги. Приемът, който германските войници намериха в България, е също така едно доказателство за това, както доказателство е, също така, и радостта, изпитана от целия български народ, че мечтите на българския народ - ще употребя думите на Ваше Превъзходителство - са най-после осъществени.

Погледнете на моето посещение като знак на това взаимно приятелство и ми позволете да стана изразител на чувствата на целия германски народ, като вдигна чашата си за здравето на Негово Величество Цар Борис, за щастието и успеха на храбрия и приятелски български народ и за личното благоденствие на Ваше Превъзходителство.

* * *

Желанието на граф Шверин фон Крозик да добие непосредствени впечатления от българската природа и българския народ, се изпълни в рамките на един лов, устроен в околностите на Пазарджик. Ще възпроизведем спомена за онзи хубав есенен ден с непосредното описание на един български журналист:

На 5 ноември 1941 г. сутринта, в 9 часът, Пазарджик посрещна радушно райхсминистъра на финансите граф Шверин фон Крозик, който пристигна заедно с министъра на финансите г. Божилов, германския пълномощен м-р г. Бекерле, военния аташе при германската легация полковник Буркман и въздухоплавателния аташе при Германската легация полковник фон Шьонебек, началника на протокола при външното м-во, няколко народни представители, председателя на ловната организация и други лица. Гостите пристигнаха със специална мотриси.

На гара Пазарджик високият гост беше приветствуван сърдечно от името на гражданството. Минавайки през града, в който, поради пазара, бяха дошли много селяни и селянки, автомобилите на райхсминистъра и другите гости бяха обсипани с цветя от строените в шпалир ученици и ученички, както и от гражданството и от селянки в носии.

Делата ловна група се отправи за определеното ловище, в посока на с. Звънчево, където беше предвидено да се състои лова на фазани и пъдпъдъци. Групата се раздели на три. Ловът беше богат. Убити бяха 48 фазани и два заека. Особено се отличиха групите на райхсминистъра граф фон Крозик и полковник Брукман, водени от председателя на ловната организация г. Шишков.

Ловът завърши към 1 часът след пладне. Цялата група се завърна с автомобили в града. На път за Ловния дом, където беше предвидено да се състои обед, колите бяха обсипани с цветя. Ученичка спря колата на райхсминистъра и с подходящи думи му поднесе разкошен букет от живи цветя. Ученик го приветствува на немски език от името на учащата младеж. През това време ученическата музика изсвири химните на Германия и България, а гражданството отново акламира високия гост на града.

Пазарджишките ловци дадоха обед в чест на германския министър. На обед присъстваха министърът на финансите г. Д. Божилов, германският пълномощен министър г. Бекерле и придружаващите ги лица.

Пръв говори народният представител г. Шишков, който, от името на Ловно-стрелческата организация в България, провъзгласи министъра на финансите на Райха, г.

граф Шверин фон Крозик, за почетен член на организацията, връчвайки му почетния знак на съюза и диплом. Знака получиха германският пълномощен министър г. Бекерле, г. г. полковниците Брукман и Шьонебек и секретарят на германската легация г. фон Масов. Германските гости останаха приятно изненадани от този жест на българските ловци. След това говори народният представител г. Кендеров, който, от името на гражданите на Пазарджик, поздрави високия гост със сърдечни думи.

Видимо развълнуван, отговори и благодари граф Шверин фон Крозик, като каза:

„Обикновено една реч се почва с думите „господа“, но аз ще почна с „приятели-българи“. Не само за мен, но и за всички германци, които са тук, тези дни ще останат незабравими. Ние сме благодарни, и аз дойдох в България да направя посещение, за да заздравя приятелството между двата народа. Това посещение е преизпълнено с толкова сърдечност и задушевност, че аз никога няма да го забравя. Аз съм трогнат от честта, с която ме удостоява Ловната организация, като ме избира за почетен член. Ние, ловците, сме и без това приятели, още повече, когато двата народа са приятели. Тогава сърцата на ловците туптят по-силно в унисон. Аз съм радостен, че съм член на организацията ви, и сега, когато вдигам чашата за Организацията на българските ловци, аз мисля за първия ловец - Н. В. Царя и за целия български народ. На края свършвам с германското: „На sluка!“

След това гостите разгледаха забележителностите на града, като посетиха острова „Свобода“, черквата „Св. Богородица“, една винарска изба и Института за учители по земеделие и практическото земеделско училище. В двора на училището бяха построени ученичките, повечето в национални носии. Извиха се кръшни хора, в които с явно задоволство взеха участие и самите германци. На гостите беше сервирана малка закуска, която мина при отлично настроение. Гостите заминаха сърдечно изпратени от гражданството.

Райхсминистър Граф Шверин фон Крозик, придружен от министър Добри Божилков, поздравява почетната рота на Софийската гара.

Гара Костенец, 5 ноември. На връщане за София, тази вечер официалната мотриси, с която пътуваше райхсминистърът граф фон Крозик, спре за малко на гара Костенец. На гарата се бяха струпали много селяни и граждани, които бурно

акламираха райхсминистъра. Бяха му поднесени цветя. Мотрисата продължи пътя си за София всред възторжени „ура“.

Също и на гара Сараньово високият гост акламиран от населението.

В 21 ч. и 40 м. вечерта Негово Превъзходителство райхсминистърът г. Луц граф Шверин фон Крозик, който беше гост на българското правителство и на министъра на финансите г. Божилов, напусна столицата.

На столичната гара, украсена с български и германски знамена и зеленина, високият гост беше изпратен от министъра на финансите г. Божилов, от началника на канцеларията на Негово Величество Царя г. Поменов, от германския пълномощен министър и г-жа Бекерле, от столичния кмет г. инж. Иванов, от началника на гарнизона г. генерал Михов, от началника на протокола, пълномощния министър г. Белинов, от румънския пълномощен министър г. Каранфил, от управляващите легации на Словашко г. д-р Писко и на Унгария г. Пайкерт, от целия персонал на германската легация, от чиновници от Министерството на външните работи, директорите и началниците на отдели при Министерството на финансите, от членовете на българо-германското дружество, на българо-германската търговска камара и много приятели на Германия.

* * *

Напуцайки България, министърът на финансите на германския Райх, граф Шверин фон Крозик, е отправил до Н. В. Царя следната телеграма:

Ваше Величество,

Напуцайки Вашата прекрасна страна и Вашия храбър народ, изразявам Ви почитателната си благодарност за хубавите дни на сърдечно гостоприемство, което ми се оказа. Никога не ще забравя дните, прекарани в България. На Ваше Величество предан: Граф Шверин фон Крозик.

От Русе, през където напусна България, граф Шверин фон Крозик е отправил на министъра на финансите г. Д. Божилов следната телеграма:

При напускане на българската граница, Ви изпращам, Ваше Превъзходителство, най-сърдечни поздравя, с които свързвам моята най-искрена благодарност за несравнимо хубавите дни, които по Ваша покана прекарах в България и за които ще запазя незабравим спомен,

С израз на най-приятелско разположение.

Ваш предан:

Граф Шверин фон Крозик

След 8 месеца, когато нашият финансов министър върна визитата на германския си колега, граф Шверин фон Крозик си спомни за прекараните в България няколко дни, със следните думи:

„Както е известно, през ноември миналата година аз бях в България. Там бях приет с нескрита радост от всички страни. Сега имахме възможност да видим тук Негово Превъзходителство г. Д. Божилов. Ние направихме опит да му дадем такъв приятелски прием, какъвто беше даден на мен в България. Надявам се, че г. Божилов се

чувствува тук така, както аз се чувствах в България. Спомням си с особено задоволство за преживяните от мене дни във вашата хубава страна. Струва ми се, не са нужни повече думи при съществуващите отношения между нашите народи. Приятелството между нас и вас е голямо.”

Проф. Л. Владикин

Проблеми на сегашната стопанска и финансова политика

Струва ми се, че в последните десетилетия почти никоя друга научна област не е намерила такъв дълбок интерес, стигащ до най-широките кръгове, и не е имала толкова голямо стечение на ученици и труженици на науката, както стопанската наука. Без съмнение, в никоя друга област не е последвало и такова количество публикации от призовано, както и от непризовано перо, така че, може би, дори и специалистът не е бил вече в положение да овладее този прилив, макар и само до известна степен.

Но също така и никоя друга наука не се е натъквала на толкова остра критика, която се е простирала до най-широките кръгове, пък и никоя област не е преживявала такъв преврат в своите основни предпоставки и в своите класически догми, както областта на стопанската наука.

Това не трябва никак да ни учудва в едно време, когато световното стопанство е разклатено из основи; когато понякога повече от 30 милиона хора в света биват парализирани в своята работна сила и когато е ставало едно безсмислено разрушаване и разпиляване на капитал и суровини от всякакъв вид, и то в една форма, която човек не е могъл да си представи по-рано. Няма нужда да обяснявам това по-подробно. Ето защо и не е никак чудно, където на догмите на тази наука не е било вече оказвано никакво доверие.

Но из разрухата, която ние преживяхме в отделните страни, последва един нов подем. Този нов подем беше резултат от практическата дейност и от политическата воля на велики мъже; резултат от една практическа дейност, която никак не е била в съгласие с класическите догми от предишно време.

Да се дойде до една синтеза между практическа стопанска политика и научно познание - това е една извънредно важна и благодарна за дача; и ние можем да поздравим с благодарност Германското дружество за стопанска наука, загдето то се е заело с тази задача. И тази задача е особено пленителна в една страна, в която превъзможването на кризата изпъкна най-очевидно и в която финансовата и стопанската политика на изминалите четири години доведе до един успех, който се разнесе далеч в чужбина като едно чудо.

В действителност, обаче, тук може да става дума за всичко друго, но не и за едно чудо. Бих желал да направя още отсега една съвсем-принципна забележка, като обяснение за успеха, който е бил постигнат от стопанската и финансова политика в последните четири години: този успех никога не би могъл да бъде постигнат без новия политически ред в Германия, без вземането на властта от страна на Адолф Хитлер.

Както в Германия от предвоенното време, така също и в Бисмарковия Райх не би могъл да се води една такава цялостна политика, поставена пред далечна перспектива и стигаща чак до последните фази на стопанския и народния живот. Надали има нужда да излагаме, че разделянето на държавните права и задачи, както, например, обстоятелството, че данъчният суверенитет в Бисмарковия Райх се е намирал в широк размер у отделните федерирани държави, а не у самия Райх - не би допуснало, само по себе си, една толкова силна и водена от едно място финансова и стопанска политика. Още по-малко има нужда да излагаме, че във времето на парламентаризма от следвоенните години, една подобна политика би била напълно невъзможна. Ние

имахме, преди всичко, нужда от новия политически строй, за да дойдем до новата държавна конюнктурна политика, която водим от 1933 г. насам.

А сега второ нещо.

Ако искаме да характеризираме тази стопанска политика, която може да се нарече исторически знаменателна, то трябва на първо място да изтъкнем държавния инвестиционен влог, който е бил финансиран по пътя на краткосрочния кредит.

В хода и в развитието на тази политика трябва да се различават една от друга две фази, в които, както целите, така и методите, са били различни.

Първата фаза беше доставяне на работа. В тази фаза най-важното беше - чрез отпускане на разнообразни заеми, да се атакува безработицата, и то - няма нужда да напомням положението през 1933 г. - чрез единичната възможност, която изобщо съществуваше тогава: чрез намесата на държавния кредит, който е могъл да последва тогава само по пътя на краткосрочния кредит, така като не е било възможно да се получат дългосрочни заеми. Това разширение на кредита е имало смисъла и целта да се съживят и да се направят използваеми резервите, които са се намирали в наличните складове и в повече от шест милиона безработни ръце.

Втората фаза - фазата на въоръжаването - има една велика национал-политическа цел, именно, да се направи германският народ отново способен да се защитава. Че следствието е даване работа на хиляди ръце, на празностоящи досега хора, това е друг въпрос.

В течението на тази втора фаза се оказваше все повече и повече, че и методът е станал друг. Тук не става вече дума да се направят резервите ползотворни, защото ние се приближаваме постепенно до границите на тези резерви. На мястото на резервите от складовете, настъпи оскъдността на суровите материали, а на мястото на армията от безработни, настъпиха трудности от липсата на работници специалисти (квалифицирани работници) и работници земеделци. Тук може да става дума само за това - да се намери уравновесяването между поставените пред нас големи национал-политически задачи и разполагаемите сили, и да се разтворят по възможност границите за едно разширение на производството. Ако и финансовите методи са останали пак същите - именно ония на краткосрочния кредит, който се покрива било със средствата на държавния бюджет, било пък със заеми, които предлага тържището на капитала - все пак, тук смисълът на тази кредитна политика е стана съвсем друг. Не става вече дума за това, че трябва да се открият резерви чрез едно разширение на кредита и да се направят тези резерви ползотворни. Сегашното приемане на кредити за извършените работи е чисто и просто едно крайно средство, защото, въпреки подобрението на бюджетното положение, нормалните приходи не са достатъчни, за да се финансира стигането на едно занемарено през 15 години въоръжаване. Поемането на дългове в тази фаза има същото значение, каквото е имало през всички времена, именно: прехвърляне една част от тежестите на сегашното време върху гърба на бъдещите поколения, така като сегашното поколение е много слабо, та не може да вземе отгоре си всичките тези тежести.

Резултатите от тази финансова и стопанска политика са на лице. Ние виждаме, че броят на безработните е почти сведен до нула; че данъчните постъпления от 6 $\frac{1}{2}$ милиарда в 1932 г. се покачиха на 11 $\frac{1}{2}$ милиарда в 1936 г. и ще се покачат сигурно на повече от 13 милиарда (значи, на повече от двойно спроти 1932 г.) в 1937 година.

Е добре, ние чуваме все по-често от чужбина критиката, че цялото това развитие било в основата си нездравословно и че то щяло да се свърши по необходимост с

финансов и стопански разгром. Критиците в чужбина са станали в последно време по-предпазливи, поне дотолкова, че, в противоположност на 1935 и 1936 г., те вече не посочват един определен срок, в който щял да последва този разгром.

В каква посока се движи сега тази критика или този страх, който ние срещаме понякога дори и вътре в нашата страна? трябва да се обясним веднъж завинаги съвсем ясно и откровено. Ние чуваме да се казва: това, което вие вършите в Германия, не е нищо друго, освен **инфлация!**

Нищо чудно, че при тази дума всеки германец настръхва и че спрямо никоя друга критика или спрямо никое друго заплашване той не е толкова чувствителен, колкото към инфлацията.

Сега моля - така като аз не искам да правя тук научни изложения, а говоря от практиката - да се съзнае един факт: когато вече се смята като един белег на инфлацията, че настъпват покачвания на цените, все пак от друга страна не бива да се допуска, че всяко покачване на цените би трябвало да бъде признак за инфлация. Ние сме станали в тази точка прекалено страхливи и сме наклонни да допускаме, че всяко едно покачване на цените трябва да се сведе към паричната страна, когато, напротив, покачвания на цените може да произлиза също така и от страна на стоките. Ако в Германия са се покачили някои цени, като, например, земеделските, тук не може да става дума за нищо друго, освен за едно искано от държавата изравняване на покачилите се през кризата цени. Когато цените на суровини от чужбина се покачват, това, очевидно, няма абсолютно нищо общо с една инфлация в страната.

Аз съм твърдо, дълбоко убеден, че ние няма да дойдем отново до едно подобно явление, каквото преживяхме след Световната война, че няма да дойдем до нова инфлация.

Две точки са, преди всичко, меродавни в случая.

Едната точка е тая: за разрешаването на един такъв въпрос в нашето днешно време меродавно значение има волята на водачеството, а Водачът е казал съвсем ясно своето мнение по този въпрос. Спестовникът, който е дал в последните години своите пари на държавата по пътя на заем, не бива и никога няма да преживее повторно обезценяването на тези пари. От думата на Водача и от волята на Водача следва втората точка: ние преживяхме развитието от едно отворено до едно **затворено** стопанство - не до едно закрито стопанство! - развитието от едно неуредено до едно уредено стопанство съвсем е изключено, че в едно такова затворено и уредено стопанство може да изпъкнат инфлационните явления, които от 1919 до 1923 г. бяха довели до пълното обезценяване на марката.

Втората критика, която се намира в известна връзка с това, се насочва срещу високия размер на държавните дългове. Тя се стреми да докаже, че бъдещето нямало да бъде в състояние да смели и да понесе тези дългове. Струва ми се, че за питането, дали един товар от дългове може или не може да се носи от една страна, никога не е решаващ абсолютният размер на дълговете. В историята на държавните дългове много пъти се е случвало, че в някои държави е бил обявяван за непоносим един определен размер, който вече след едно поколение е бил чувствувал като нищожна дреболия. По отношение на абсолютния размер, ние в Германия се намираме още в едно такова положение на дългове, което стои далеч под онова на други държави. По-важен е въпросът за увеличаване темпото на един дълг и особено относителния размер, т. е. неговото отношение към изразяващата се в данъчните приходи, в народния доход производителност на народа.

Известна роля в този случай играе и размерът на лихвения процент. Ако една страна има да олихвява своя дълг само с три процента или е конвертирала своята лихва, да речем, на три процента, тогава дългът може да бъде значително по-висок, отколкото в едно време, когато този дълг би трябвало да се олихвява с пет или пък с шест процента. Ако се сравни съществуващото сега и не незначително увеличение на целокупните държавни дългове на Германия през последните четири години, с развитието на дълговете през изтеклите години, ще се дойде до този резултат, че тук не се намира налице такова развитие, което да задава големи грижи.

Ние сме имали в Германия през годините 1928 до 1931, които спадаха отчасти в така наречената добра конюнктура, едно увеличение на държавните дългове с 10 милиарда марки. Тогава е ставало дума в същност за поемането на кредити от чужбина. Всяко увеличение на дългове е толкова по-безопасно, колкото по-малко то се гради върху кредити от чужбина.

Ние имаме, в годините на кризата, - от 1931 до 1933 - едно увеличение на нашите вътрешни дългове (Райх, държави и общини) от четири милиарда. Това задължение е служило главно „да покрие” недостигащите суми на обществената ръка. Срещу тези чисти дефицитни кредити не е стояла възможността за по-сетнешно издължаване и покритие. Обаче, срещу днешните производствени кредити стоят не само новосъздадени ценности, но и извънредно покачената производителност на германския народ и заедно с това, увеличение на данъчните постъпления. Ето защо, развитието на дълговете през последните четири години не е по никакъв начин по-опасно - според моя усет дори е по-безопасно - отколкото развитието на дълговете вследствие на кредитите от чужбина в така наречените добри конюнктурни години или пък развитието на дефицитните кредити в годините на кризата. Мен не ми се верва, че ние сме превишили досега размера, който е ограничен чрез производителността на народа и чрез способността на бюджета да носи тези тежести.

Аз не съм лекомислен оптимист, а принадлежа към ония хора, които вярват в няколко съвсем определени и съвсем прости основни истини, съществуващи, както в други области, така и във финансовата наука и финансово стопанство. Така, аз вярвам, че най-сетне не може човек да изразходва повече, отколкото получава, че в добри времена трябва да се създават запаси и да се спестява за времена, в които работите вървят по-зле, че един кредит е, по своето естество, нещо, което един път трябва да се изплати. Всичко това са неща, които звучат много просто и които - чудно нещо! - теоретично наистина винаги се признават все с такава готовност, с каквата на практика само твърде рядко се следват от студента, та дори до финансовия министър.

Развитието на дълговете в Германия показва нещо много интересно: срещу едно силно обездължаване на частното стопанство стои едно увеличаващо се задлъжняване на държавното стопанство. Частното обездължаване е настъпило вследствие подобряването на стопанската ликвидност, която пък е улеснила изплащането на дълговете. Ликвидните средства, от своя страна, дадоха на държавата възможност да издаде съкровищни бонове и улесниха с увеличаващ се капитал консолидирането на тези бонове. В балансите спада факторът на разносните „лихви за дългове”, а се покачва факторът на разносните „данъци”. Това е опаката страна на явлението, погледнато откъм баланса на отделното частно стопанство:

Напълно ясно ми е, че поемането на държавни дългове не може да продължава до безкрайност. Един ден то все трябва да има край. Целта на една предвидлива финансова политика трябва да бъде да настоява, щото по-голямата част от държавните разходи да се посреща от редовния бюджет, а една по-малка част, доколкото това е изобщо още

възможно, да се посреща от заемния (извънредния) бюджет. Също така и тук ние можем да отбележим в последните години значителен напредък. Наистина, ние още не сме постигнали окончателната цел - всички разходи да бъдат поети от редовния бюджет, при наличността на огромното количество разходи, което докарва със себе си посрещането на наложителните платежи - но все пак сме дошли по-близо до тази цел. В следващите години данъчните постъпления ще се повишат още повече - ако и не в този размер, който преживяхме в годините 1932 до 1935 - без да посегнем, до средството повишаване на данъците, а напротив, единствено вследствие съживяването на стопанството и вследствие подобряването и усъвършенстването на данъчната техника. Ние ще прокараме данъчната справедливост и равномерност така, че в Германия почтените данъкоплатци да не бъдат третирани по-зле, отколкото непочтените.

Но ако германската финансова политика би била поставена пред избора: или да поеме пътя на едно инфлационно развитие, или да пристъпи към по-силно данъчно облагане, аз, от своя страна, ще се произнасям винаги за по-високи данъци и против пътя на инфлацията! За никое друго данъчно облагане на имота не е толкова високо и толкова неоправдано, колкото инфлацията.

Нашата цел е концентрирането на силите, установяването на един степенуван ред за пласиранията (влаганията) на парите, на суровините и на труда. Ние сме прокарвали това концентриране, тази политика на степенувания ред, през миналите години в най-различните области, също така и в областта на данъчните приходи. Ние ограничихме прехвърлянията върху отделните федерирани държави и върху общините и предоставихме с това най-голямата част от прихода, който идваше от подобренieto на стопанското положение, на Райха и на неговите големи задачи. Това е така нареченият таванен закон - (плафонгезец), названието на който изглежда толкова малко красиво, колкото, обаче, е било приятно неговото съдържание за засегнатите от него. Но аз мисля, че с необходимостта от една такава постъпка трябва всички да бъдат съгласни.

По един съответен начин ние постъпихме и в областта на разходите. И тук също така се е оказало необходимо да се поставят на заден план една цяла редица любими разходи, любими задачи и любими желания, заради стоящите в дадения момент на пръв план големи национал-политически задачи.

Когато ние се допрем до границите, от които се разширява производството, това нещо може да се забележи изпърво при суровините. Аз искам да изтъкна тук само едно: съвсем фалшиво е, когато се иска да се построи един контраст между Четиригодишния план, който е станал необходим вследствие на това развитие, и насърчението на износа, което е било винаги признавано от имперското правителство като крайно необходимо. Насърчението на износа, както и крайното налягане на собствените сили, нам се налагат, за да си набавим, доколкото е възможно със собствени сили, неща, които ни са безусловно нужни за живота, преди всичко, в случай на война. Това нещо няма нищо общо с питането, дали ние искаме да се затворим херметически за чужбина и да не вземаме вече участие в световната търговия. Догдето още не сме минали тесния проход, не може да се избегне едно разпределяне на суровите материали според един начин, често чувствуван като неудобен. Прокарването на Четиригодишния план е свързано най-тясно с нашето принципно искане за колонии.

Когато, след декларацията на Фюрера, произнесена при върха на Бюкеберг, се узнаха аргументите на чуждата преса, с които се оспорваше нашето искане на колонии, ние бяхме потресени от нищетата и мизерията на тези аргументи. Един от най-големите френски вестници отиде до там - чисто и просто да оспорва германското искане на колонии, като твърдеше, че ние сами сме били виновни за оскъдността на нашият сурови

материали, и то веднъж с нашите експерименти, а сетне с нашето отказване да плащаме репарации! Не искайте от мен никаква по-нататъшна бележка по този въпрос.

Бих желал да помоля събраните тук представители на науката и стопанството да направят един сериозен опит, за намиране годни означения за новите, изкуствени вещества, създадени от нашият грандиозни изнамирения. Тъкмо ужасен, неверен и вкарващ в заблуждение е изразът „Ерзацщофе” - заместващи вещества. Нито **буната**, нито пък **вистрата** е ерзацщоф. По тази точка хората ще бъдат, след кратко, време толкова наясно, както днес никой вече не помисля да означа, да речем, цвекловата захар или пък алуминия, като заместители. По-нататък смущаващо действа това, където една голяма редица от тези нови вещества носят названия, които, вследствие на своята неспособност и екзотичност, не са достатъчно привлекателни и изразителни.

Доколкото границите, за които аз говорих по-горе, се показват в областта на работните сили, ние сме изправени пред един труден и пълен със значение проблем, именно пред проблема за правилното пласиране на разполагаемите още запаси. Аз мога да кажа накратко и да посоча само на една точка. Не трябва да се допуска, че едничкият работен запас, който ние още имаме, се състои в половината милион намиращи се още налице безработни. В изминалите години ние винаги сме констатирали, че числото на новозаетите работници се е покачило повече, отколкото е спаднало числото на безработните. Ние имаме едно мобилизиране на така наречените скрити работни сили, едно привличане на по-стари хора, на самостоятелните, на жените и на встъпващите в работния процес. Докато в годините 1932 до 1935 около 90 процента от новопостъпилите са били по-рано безработни, процентът на предишните безработни между новозаетите възлиза от август 1935 до август 1937 г. само на 50%. Но въпросът, доколко ние можем още да посягаме върху работни запаси, погледнато спрямо по-нататъшното бъдеще, става зависимо от въпроса за прираста на млади хора.

С това, въпросът за увеличаване или намаляване на населението, също така и от стопанско-политическо гледище, встъпва все по-силно в; предния план и става тъкмо съдбоносен въпрос. Както увеличаващото се остаряване представя за всеки народ непоносимо бреме, така и нацията е зависима от наличността на едно достатъчно число деца и млади хора като работен запас и като мотор на всяко стопанско развитие. Че ние сме, за съжаление, още отдалечени от най-малкото число - ще рече, от числото на ражданията, което поддържа ефективна на нацията, без, обаче, да го увеличава - това е един факт, който трябва да ни накара сериозно да се позамислим. Знае се, наистина, че на нас ни трябва $\frac{1}{4}$ милиона деца годишно и че, въпреки покачването на ражданията, ние едвам сме стигнал до едно число около един милион и двеста хиляди.

Заслужава да бъдем благодарни извънредно много, че в последно време се появила редица публикации, които доказват, че, погледнато от стопанско гледище, в работната сила на германския народ се намира един капитал, който е по-голям от целокупния капитал на вещните имоти. Има едно изчисление, което прави опит да установи стойността на работната сила на германския народ. Това изчисление прехвърля така наречената материална стойност от раждането на един човек върху целия народ, и то идва така до едно число по-високо от 1,5 хиляди милиарда марки. Също така е много поучително да си представим, какво ние сме инвестирали непрекъснато в подрастващото население. Знайно е, че отглеждането на един млад човек изисква средно 6 000 марки. Това важи само за един ученик от основното училище, а за един ученик от средно училище и за студента, то е съответно повече. Пренесем ли това число върху 65^{-те} милиона германци,, тогава се оказва в резултат, че ние сме инвестирали тук една стойност в капитал от 500 милиарда марки.

Сравним ли това число с вещното богатство на Германия от 310 милиарда марки, ще видим, каква извънредно голяма отговорност носят всички ония, които има да разполагат с това най-голямо богатство на Германия, с живите работни сили на германския народ.

При всички народностно-политически изисквания и мероприятия ние сме на ясно върху това, че всека политика за ражданията може да се състои първично винаги само в едно въздействие върху начина на мисленето и че всички държавни мероприятия - намаления на данъците, субвенции за многодетни семейства и т. н. - които трябва един ден да свършат в едно голямо балансиране на семейните тежести, може да бъдат само материални и следователно, винаги само второстепенни мероприятия. Но те са необходими, за да дадат практическата основа за промяната в начина на мисленето, която промяна става изобщо тепърва икономически възможна, чрез казаната практическа основа; въпросните държавни мероприятия са нужни, за да документират държавната воля за една такава промяна в начина на мисленето.

Позволете ми да приключа тази кратка и изтъкваща само отделни проблеми сказка с едно питане, което често ми се поставя:

„Как си представяш ти бъдещето? Какво ще стане, когато въоръжаването дойде до своя край? Не ще ли затънем тогава пак назад в безработицата?“

На това искам да дам един ясен отговор: Ние нямаме нужда от въоръжаване, за да държим в ход нашето стопанство! Въоръжаването нам ни трябва по други причини. Ние имаме толкова много задачи, за да снабдим нашето стопанство с всичко необходимо, че сега и занапред ние трябва да правим избор. Само тази голяма цел - да повдигнем стандарта на живота на германския народ, съдържа достатъчно задачи, така че няма нужда да си задаваме грижи за една липса на работа в бъдеще време.

Онова, което трябва да стои винаги пред нашите очи във финансово и стопанско отношение, то е едно състояние на постоянство, неизменност, изравняване на конюнктурите. Като казвам тук „състояние на постоянство“, аз не мисля за едно такова време, когато ще пресекат всеки частен или държавен почин. Аз съм достатъчно оптимист, та няма да се съмнявам в една основна догма на либералистичната политическа икономия, а именно, че в народното стопанство се явяват по необходимост винаги долини от кризи и изпъкват планини от добри конюнктури. Аз смятам за напълно възможно, че чрез една правилно установена конюнктурна политика тези долини ще може, макар и не изцяло, да се изравнят, все пак достатъчно много да се запълнят.

Нашата цел трябва да бъде - да дойдем до едно изравняване, уравнивяване. Ето защо се явява и необходимостта, щото във времена на добър стопански напредък да слагаме разходите по възможност върху редовния бюджет, за да си запазим другия път, пътя за поемане на дългове, за оня момент, когато по каквито и да е причини, настъпи един обратен удар, една реакция. Аз смятам за възможно, че по този начин ще настане едно изравняване на конюнктурните и на кризисните цикли. Ако вие ме смятате за един непоправим оптимист, на това мога да отговоря само туй, че както във всички други области, така и в областта на финансовата и на стопанската политика, важи единствено началото:

Бог помага на смелия!

Обществени финанси и стопанство

Аз се радвам, че поканата на Института при Висшето техническо училище ми дава възможност, тук, в Аахен - старият град на кайзера, с блестящо историческо минало, тук, в Аахен - в пограничната и кризисна област, която най-напред и най-чувствително усеща всекидневно последиците на Версайския диктат и ще има още да ги чувства, - да мога да говоря върху една тема, която има не само теоретическо значение, която представлява не само един академичен интерес, но която представлява твърде голям актуален интерес за всекиго, който се занимава изобщо с такива въпроси, а особено за бъдещия техник, за вас, мои драги студенти от Висшето техническо училище.

Обществени финанси и стопанство. Това значи една неделима общност и при това едно взаимно преплитане и едно постоянно взаимно въздействие. Това е било така през всички времена: много естествено е, че едно здраво народно стопанство е основата на здрави финанси и че също така здравите финанси са, и трябва да бъдат, една предпоставка за едно здраво народно стопанство; също така, през всички времена е било известно, че всяко движение на стопанството намира своя отзвук в обществените финанси и че, обратно, чрез обществените финанси може да се влияе върху развитието на стопанството. До какъв размер може да стигне едно такова взаимовъздействие, това видяхме през годините след войната.

Позволете ми да посоча на примера с годините преди 1933, колко голямо е било влиянието на стопанското развитие върху обществените финанси, каква величина е това, което наричаме конюнктурна обусловеност, стопанска зависимост на обществените финанси. Във втората част искам да посоча обратното, т. е. колко голямо може да бъде въздействието на една активна финансова политика върху стопанството.

След стабилизирането на нашата монета, след така нареченото чудо на рентенмарката, в Германия настъпи една конюнктура, която постепенно се разви в една благоприятна конюнктура; обществените финанси следваха това движение нагоре, макар че при тази конюнктура се касаеше за една изтръгната, за една нереална конюнктура така като тя почиваше на основата на краткосрочни чуждестранни кредити и трябваше в момента и то тъкмо толкова по-дълбоко, да се провали, когато тези кредити престанаха да текат, или биваха изтеглени. Въпреки това, за обществените финанси тази нереална конюнктура се прояви като една истинска конюнктура. Звучи едва ли не като една песен от отдавнашно минало, когато си спомним, че едва преди десетина години в обществото се разискваше проблема, а именно проблема за използването на касовите излишъци; не се знаеше какво да се прави с излишъците, които се събираха в обществените каси и къде да бъдат вложени.

И тук беше направена първата грешка, една голяма грешка, във финансово-политическата област. В това време на пълни каси не се водеше никаква държавна конюнктурна политика. Мои драги, млади приятели, това звучи научно, а при все това е нещо съвсем просто. И така, бих желал да вмъкна тук изобщо като в паран-теза: във финансовата политика аз не вярвам на каквито и да било нови и гениални идеи; аз вярвам само на древните истини, които тъкмо в тази област се винаги потвърждават, като, например, че не трябва да изразходваме повече, отколкото получаваме, или че във времена на излишъци трябва да се трупат резерви за времена на оскъдица. Това е държавно-конюнктурна политика. Но, драги господа, тези стари истини имат в себе си нещо отличително - не само в тази област, че теоретично се признават, но на практика

често не се следват. Точно така е било тогава. Един единствен от моите ведомствени предшественици, финансовият министър на Райха фон Шлибен е направил веднъж опита, да натрупа такива резерви за следващите години. Неговите наследници са пуснали тези резерви във воденицата на текущите разходи и там резервите са изчезнали. Но тук може да ми се възрази, че да се води една политика на резерви в тогавашното време би било една грешка, така като всички тези резерви биха отишли в полза на репарациите, биха текли само в бъчвата на репарациите. Това е едно напълно вярно и основателно възражение. Но ако тогава е трябвало да се води една истинска репарационна политика, то не би трябвало да се допуска също вносът на чуждестранни кредити, които дават вид на тази нереална конюнктура и дават възможност да се извършва години наред трансфера на репарациите, един трансфер, който ние едва сега, след като репарациите се превърнаха в частни задължения, започваме в действителност да провеждаме. Значи, ако тогава се е искало да се води една истинска репарационна политика, то не е трябвало да се допуска това влияние на чуждестранните кредити. Има хора, като сегашния президент на Райхсбанк - Шахт, които на времето са издигали своя глас за предпазване и които са се пазили от извънмерния поток от тези чуждестранни кредити. Ако обаче, това се е допускало и се е създавала изкуствената конюнктура и чрез нея - изкуствено възможността да се плащат репарации, то е трябвало също така да се оставят резерви за момента на кризите, който е трябвало да настъпи. Вместо това, обаче, не само че размерът на разходите не е бил нагоден към най-високото ниво на конюнктурните приходи, но извън това са били покривани текущи разходи чрез еднократни постъпления, чрез печалби от насичане на монети, чрез излишъци от изтекли години и т. н. Не само, че ме са били създавани никакви резерви, но даже в тези конюнктурни години са поемани кредити и чрез това единствената възможност за погасяване, която е оставала за времето на кризите, е била накърнявана.

И дойде това, което трябваше да дойде: когато настъпи кризата, ние преживяхме една конюнктурна зависимост, едно въздействие на тази криза върху публичните тела, които далеч над хвърлиха всичко преживяно досега и предположенията и очакванията дори ка песимистите. Аз не искам да ви измъчвам днес с много числа обаче, трябва все пак да ви посоча няколко примера, така като само с тези цифри може да се обясни реда на величините на тази конюнктурна обусловеност през годините 1929-1932. През 1929 година общият приход от данъци в Германия възлизаше на 9,2 милиарда, през 1932 година - не повече от 6,7 милиарда. Значи, приходът е намалял с 2,5 милиарда марки, макар и тук лежи същественото - в тези три години да бяха предприемани междувременно увеличения на данъците, които трябваше да донесат един свръхприход от 3 милиарда. Удвояването на данъка върху захарта, увеличението на повече от двойно на оборотния данък, силното увеличение на данъка върху бирата и тютюна, нововъвеждането на данъка върху солта и минералните масла, различните добавки към данъка върху прихода - аз не искам да изброявам всичките - трябваше да донесат един свръхприход от 3 милиарда марки. Ако въпреки това, приходът от данъците намаля с 25 милиарда, то ние имаме в действителност в Германия едно намаление на данъците от 55 милиарда марки. Освен това, трябва да се прибавят още недоимъците при окръзите и общините, така че в действителност влиянието на кризата се изрази в едно намаление на приходите на всички обществени тела в Германия в една сума от повече от 6 милиарда.

Това се изрази при отделните данъци съвършено различно. Тук има никакво степенуване в тази конюнктурна обусловеност и стопанска зависимост. Естествено е, например, че, от данъците върху дохода, данъкът върху възнаграждението на труда реагира най-непосредствено на всяко движение в стопанството, когато, напротив,

предвиденият за събиране данък върху дохода - едва след една година, така като той бива събиран според прихода от изтеклата година. Интересно е също, че данъкът върху оборота реагира много чувствително върху всяко движение в стопанството, обаче, кризата се изразява най-първо в едно. слабо спадане на данъка. Защото поради това че общият оборот на една страна се състои главно от така наречените блага от първа необходимост, т. е. от блага, които са необходими за живота на всеки човек, и от един сравнително малък процент от блага на еластичните нужди, то при една криза спада най-напред само тази еластична нужда, а приходът от данъци върху оборота спада малко. Едва когато кризата се внедри по-дълбоко у един народ и трае години, силата на кризата се чувства в това, че приходът от данъка върху оборота продължава постепенно да спада, че тази криза е засегнала благата от първа необходимост - значи най-необходимото за живота. Един друг пример! Данъците върху консумацията - данъка върху бирата, данъка върху тютюна - устояват често едно известно време на кризата; когато обаче, една криза продължи по-дълго и задълбае дълбоко, тогава настъпва и тук крахът и показва дълбочината и тежестта на кризата. Най-после има още едно обстоятелство: освен спадането на постъпленията от данъци, поради стопанската чувствителност, забелязва се в такива времена едно много силно понижение на данъчния морал; също и поради тази причина настъпва едно по-нататъшно спадане на приходите.

През време на кризата, обаче, - и точно това беше отличителното през годините 1929 до 1932 - нейното влияние се изразява върху обществените финанси не само при приходите, но също и при разходите. При приходите се явява едно спадане, а при разходите, вследствие на необходимите социални разходи за останалите без работа съотечественици, едно постоянно покачване. Че през годините 1929-1932 се е стигнало от кръгло половин милиард до три милиарда марки разходи за фонда за безработни, показва, че действително за всички обществени тела конюнктурната обусловеност относно прихода и разхода надмина сумата 8 милиарда. Поради това беше необходимо - и на него време никое правителство не би могло да отбегне тази необходимост - да намали разходните нужди на всички обществени тела. И това стана в годините 1929-1932; разходите, които възлизаха за всички обществени тела на 20 милиарда, бяха намалени до 1932 година на 14 милиарда.

Една такава политика на свиване на разходите е сигурно непопулярна. В дадени моменти, обаче, тя е една абсолютна неизбежна необходимост. Защото, в такива времена съществува само алтернативата: понеже приходите, въпреки всички данъчни увеличения, постоянно спадат и ако не може или не се прибегне до свиване на разходите, стига се или до държавен банкрут, или до инфлация, при която тези разходи биват заплащани по-нататък с печатане на банкноти. Друга възможност няма. Но не трябва наивно да си представяме един такъв държавен банкрут като нещо, при което работата се състои в това, че известно време притежателите на държавни облигации не ще получават никакви лихви; не, тези разходи играят най-нищожната роля в бюджета; това би се изразило в смисъл, че голямата маса от чиновници, рентиери, безработни не ще получат на определените платежни дни своите дажби. Когато си представим какво значи това, тогава ще знаем, че един такъв държавен банкрут е хаос. Ето защо, все пак, трябва да се признае като ценна заслугата на управлявалите правителства от 1929 до 1932 години, че са успели, в противовес на водената по-рано погрешна финансова политика, да премахнат този хаос. Обаче, настъпва необходимата последица на тази политика на свиване разходите във времена на кризи и там се крие нейната трагичност. Това свиване водеше по необходимост към едно все повече разширяващо се изостряне на кризата. Опитът. чрез постоянно намаляване на разходите, да се балансира

държавния бюджет и бюджетите на окръзи и общини, доведе до едно нездраво и променящо се положение, при което безработицата нарастваше, приходите продължаваха да спадат, разходите за безработните все повече се увеличаваха и след една кратка пауза се появи същият бюджетен недоимък, който се целеше да бъде премахнат чрез свиването. И от случай на случай паузата на отдиш, която се постигаше чрез такива ограничителни мерки, ставаше все по-кратка; в началото - една година, след това - половин година, а по-късно - само месеци. Това развитие не се ограничава само върху Германия. Във всички страни, които трябва да следват този път, се слуша същата песен; при все по-кратки паузи се прави опитът да се постигне едно облекчение, догдето в действителност този начин на дефлация и уравновесяване на бюджета чрез свиване на разходите се окаже по-нататък неефикасен.

Това беше през 1932 година. Въпреки всичко и аз също още веднъж, когато бях назначен за финансов министър в кабинета на Папен, трябваше в първите седмици на моята служба да прибягна до една такава ограничителна мярка, едно, поради това че касите бяха празни, че не трябваше да настъпи един хаос чрез някой държавен банкрут и друго - да се намери отдушник, за да може да се издържи през следващите седмици. За мене тогава беше напълно ясно, че по този път не може да се стигне по-нататък; обаче и аз самият трябваше на първо време да подпиша едно такова ограничение чрез намаляване на заплати и пр.

Първият обрат тогава настъпи към края на 1932 година, когато за постигане сигурността на бюджета се прибягна не вече до ограничаване на разходите и до нови данъци, но до едно оживяване на стопанството. Но, как можеше да се постигне едно такова оживяване? От една страна - чрез даване поръчки от държавата на стопанството, а от друга - чрез данъчни мероприятия държавата предизвикваше едно облекчение в стопанството и доведе до едно разгъване на дремещите, но омаломощени сили на частната инициатива. За едно такова данъчно облекчение липсваха при това налични средства; а при едно намаление на данъците нужните приходи не биха стигнали за покриване на текущите разходи. Ето защо се дойде до идеята, да се облекчи стопанския деятел, обаче загубеният за държавата приход да постъпи през бъдещите години. Това е смисълът на данъчните бонове, които стопанинът, който ги получава, може веднага да ги оползотвори, които обаче, така като те може да бъдат прихванати за данъци в течение на 5 години, държавата поема в действителност върху себе си едва през следващите години.

Така беше създадена през есента на 1932 година една програма, комбинирана чрез създаване на работа и данъчно облекчение - така наречената програма на Папен. Ако тази програма, която все пак от есента на 1932 година спре едно по-нататъшно плъзгане надолу, но не можа да постигне едно истинско съживяване и едно истинско подобрение на условията, то съществената причина се крие в това, че едно трайно подобрение би могло да настъпи едва в оня момент, в който у целия народ, както в стопанството, се установи, доверие в стабилитета на управлението, така като, само при едно доверие в един такъв стабилитет са дадени основите, върху които може да се води една активна кредитна и конюнктурна политика.

И ето защо годината 1933 означава големия завои, след който беше изобщо възможно да се води в Германия една такава политика, така като едва след този момент съществуваше доверието, върху което тя можеше да бъде изградена. Защото и в стопанството психологическите фактори играят една много по-голяма роля, отколкото изобщо се мисли и може да се предполага. Чудото на рентенмарката не почиваше толкова върху гаранциите, с които тогава рентенмарката биде облечена, а върху обстоятелството, че германският народ искаше и вярваше на тази рентенмарка като на

едно спасение от неговото инфлационно бедствие. И това е винаги така; така стана и през 1933 г. Понеже съществуваше доверието, затова и можеха да бъдат взети мерки, които помогнаха.

Какво стана през януари 1933 година и оттогава насам? И тук нищо ново, а само това, което се разбира! Това е забележителното в световната история: когато един голям човек направи естественото - и това е в повечето случаи голямо нещо - тогава идват малките духове и казват: това и аз можех. Но какво беше естественото, което беше прокарано тогава без друго в един цялостен план с най-голяма енергия, с най-голяма сила и без всякакво ограничение - така като тогава не съществуваха парламентарни или други влияния? Ако тогава се искаше да се преодолее безработицата и кризата, то трябваше да се изхожда от обстоятелството, че стопанството живее от едно грамадно число поръчки, от една страна поръчки от обществените тела, от друга - на частното стопанство, безразлично Дали домакинята си купува един чифт обувки или един чифт чорапи, дали една млада двойка си купува една кухня или един фабрикант - една машина. Голямото количество на отделните поръчки, сумирани в едно народно стопанство, е естествено по-голямо от числото на поръчките, които произхождат от обществената власт.

Ето защо трябваше да се действа в двете посоки: от една страна, да се увеличават и засилват обществените поръчки, от друга страна, обаче, да се създаде охота, щото всичкото голямо количество на - накъсо казано - частни поръчки в народното стопанство да се увеличават.

Но, пътят! Стагнацията през годините 1929 до 1932, спадането на общия бюджет от 20 милиарда на 14 милиарда марки не беше наистина постигнато само чрез съкращаване на персоналните разходи, а преди всичко чрез обстоятелството, че обикновените обществени разходи на обществената власт, а именно при общините, бяха напълно отстранени. Трябваше да се направи опит да се действа именно тук, т. е. най-вече да се поставят общините в положение да изпълняват своите нормални задачи. Това се постигна чрез облекчаване на общините от дългове - облекчаване от краткосрочни общински кредити и чрез поемане от страна на държавата на една част от тежестите по социални грижи на общините. И ако в най-нуждаещите се области - в Саксония, в Хамбург, в Рурската област и Рейнско - не всички общини бяха превъзмогнали своите затруднения, то възможностите на общините чрез тези мерки стигаха дотам, щото едва за пръв път през 1934 година можаха да съставят един сигурен бюджет, един бюджет, в който се съдържаха отново всички възложени нормални задачи и поръчки на общините.

Обаче, това, естествено, не беше още достатъчно, а беше само началото на една базирана на по-дълго време политика. Същевременно, за да се запълнят празнините, трябваше да се действа с една допълнителна програма за създаване на работа. Това допълнително създаване на работа включваше държавните железници и двете големи програми на работа от есента на 1933 година. Напълно фалшиво е да се твърди, както все още се слуша, че тези програми за създаване на работа са били изкуствени. Не, тук се касае не за едно изкуствено, а за едно единствено възможно в този момент и тъкмо затова необходимо създаване на работа; необходимо затова, защото нормалното даване на поръчки от бюджетите на общините все още не можеше да настъпи, а от друга страна трябваше да се даде един подтик от стопанството за насърчение на собствената инициатива и на спящите в нея сили. Тази програма имаше с това задача да служи за подтик и като преход към момента, в който нормалните поръчки от обществената власт ще почнат отново да постъпват и събудените в стопанството сили ще бъдат достатъчни да вкарат безработните трайно в процеса на труда.

Тия програми за създаване на работа се състояха главно в поощрението на строежи на пътища и постройки. Тук бих желал да посоча само върху важността на една напълно изоставена в предвоенното време задача, а именно задачата да се опита в по-големи размери, отколкото е било досега, чрез работнически селища да се направи работника устойчив на кризите. Една от най-важните задачи, които въобще една държава има, е не само да даде възможността на човека, който, поради развитието на стопанството, може да бъде изхвърлен от неговата работа, чрез притежаването на парче земя в родината да бъде устойчив, но и да му осигури чрез едно такова притежание човешкото достойнство, което във времена на безработица е заплашено да бъде загубено. Ние имаме в Германия отделни области, където това вече съществува, например Вюртемберг. Аз получавам наистина оплаквания за оскъдица и оттам, обаче имам чувството, че там изглежда по-добре, отколкото другаде в германското отечество, по-хубаво тъкмо за това, защото там работникът притежава своя къща и своя градина; той има своето парче земя и затова е по-устойчив на кризите.

Но, да минем към по-нататъшните мерки, за които споменах по-рано: поощрение на почините на частното стопанство чрез мерки из областта на данъците, чрез данъчното облекчение. С редица отделни мерки, от пролетта на 1933 година насам, бяха направени облекчения и отстъпки в данъчната област там, където съществуваша изгледи да се предизвика едно засилване на търсенето; чрез покриването на съществуващи нужди да се даде един подтик. Измежду множеството такива мерки бих желал да дам само някои примери, за да покажа за какво се касаеше и касае.

Автомобилният данък за новите леки коли беше отменен. Успехът беше той, че производството на леки коли и числото на заетите в тази индустрия работници се увеличи повече от двойно, а спестените чрез това суми за помощ на безработни и постъпилите други данъци - данък върху оборота и др. - са надминали сигурно данъка върху леките коли.

Един втори пример: гарантира се освобождаване от данъци при набавяне на части, т. е. който в едно определено време си набави предмети от земеделски или промишлен инвестиционен капитал, той можеше да спадне стойността им от печалбата за съответната година. И тук стана същото както при автомобилния данък, а именно, че тъкмо в индустриите, които се засягаха от това облекчение, показаха едно засилено производство в повече и по-голяма заетост, с едно благотворно отражение за сметка на държавните приходи.

Един трети пример са брачните заеми. Вие знаете, че всяка млада двойка, когато жената напусне същевременно работата и с това освобождава едно място за някой безработен, получава един кредит до 1000 марки. Какъв беше успехът на тази мярка? Не само това, че през времето след въвеждането ѝ числото на браковете се увеличи с повече от 50%, че една голяма част млади момичета, които дотогава влизаха в процеса на работата, сега са вече домакини и освободиха места за безработни, но и по-нататък това, че чрез обзавеждането на младите брачни двойки в мебелната индустрия и индустрията за домашни потреби се даваха поръчки, които увеличиха заетостта и производството с повече от 50%. Аз мисля, че тъкмо тази мярка беше най-доброто отличие на националсоциалистическата данъчна и финансова политика. Защото, освен успеха в този момент, тази мярка дава едно указание за бъдеще. Тя показва за пръв път, че правителството има волята и е решено да води една активна демографска политика. Към това трябва още да се каже: всеки народ умира, когато загине желанието за отбрана и волята за нарастване на населението. Нашият германски народ беше обзет от мисълта за загниване и ако някога в историята се изкаже присъда относно поемането на властта от Адолф Хитлер, то това ще бъде оправдано дори само с едно, че, чрез

събуждането на мисълта за самозащита и чрез волята да тръгне в демографската политика по активни и позитивни пътища, Фюрерът събуди един народ от смърт към живот.

Погледнато и чисто стопански, най-голямото може би от заблужденията на следвоенните години беше, когато при напълно механичен начин на мислене се казваше: аз бих лекувал безработицата чрез намаление числото на децата; след няколко години ще постъпят на работа много по-малко хора и чрез това безработицата трябва най-после да се прекрати. Ужасно е, когато има хора да вярват такива неща и че с такива фалшиви възгледи се агитираше. През всички времена, в стопанския живот децата са били винаги подбудители за нови инвестиции и през всички времена едно народно стопанство е напредвало само когато числото на населението е растяло. Аз не намирам за нужно да доказвам това; то е без друго ясно. Въпреки това, трябваше да дойде в Германия националсоциалистическото правителство на власт, за да извика на живот тази разбираща се от само себе си мисъл.

Законът за поощрение на браковете предвижда, че от дадения на някоя млада брачна двойка заем при раждането на всяко дете се задрасква по една четвъртина от дълга. Макар да съм финансов министър, мога само да желая, щото по възможност мнозина да се възползват от тази възможност да изплатят брачния заем чрез дела, при все че трябва да се откажа от издължаването на заемите.

За същото демографско-политическо гледище в по-голям размер се е държало сметка за пръв път една при новите данъчни закони, при тарифата към закона за дохода, при закона за наследствата и закона за имуществата. И тези нови данъчни закони трябваше да се ограничат с това, да подсиgurят, от една страна, главно демографско-политически основи и от друга страна да осъществят същата мисъл, за която споменах по-рано, а именно, да предизвикат известни мерки, които скоро биха довели до едно покачване на потреблението. Два примера за това! Едното е одобрението, което се дава за предмети с къс живот, т. е. за предмети, които при нормални условия имат един живот от пет години само. Такива предмети може да бъдат отписвани с 20% всяка година, т. е. 20% от стойността им може да бъде спадана всяка година от дохода. Допуска се също така отписването при такива кратко живеещи предмети да става според волята на данъкоплатеца още през първата година, т. е. 100%. Това дава естествено един силен подтик за набавяне на такива краткотрайни предмети, като машини, возила, инструменти и др. подобни. Вторият пример: при данъка върху оборота се правеше досега една разлика при облагането на вътрешната търговия; когато една стока се взема на склад, данъкът върху оборота трябваше да се заплаща напълно, а ако стоката не се взема на склад, а се продаде веднага, то не се плаща никакъв оборотен данък. От това произлизаше не само трудността да се реши - Германската държавна сметна палата се занимава повторно с това, - кога има в отделни случаи налице едно „държане на склад”, но най-лошото беше, че търговията на едро загуби напълно своята народостопанска функция, чрез дългосрочни поръчки към индустрията да пълни своите складове и да препродава тогава стоката на дребния търговец. Ние премахнахме сега тази разлика и търговията на едро плаща 0,5% оборотен данък, безразлично дали взема стоки на склад или не. С това е даден един силен подтик, щото търговията на едро да може да изпълнява отново своята народостопанска функция - складиране на стоките и снабдяването на индустрията с дългосрочни поръчки.

Ако се сумират всички тези данъчно-облекчителни мерки, включително станалите през по-раншните месеци намаления на оборотния данък и поземления данък на земеделието, премахване на даждията за безработицата и т. н., то се получава едно облекчение, което във всеки случай далеч надхвърля всички досегашни облекчения в

областта на данъците, както и тези от 1925 година. Ако обаче, сегашният данък върху дохода не е предизвикал навсякъде пълно задоволство, то аз разбирам това много добре. Обаче всяко данъчно намаление има своите граници, защото - и тук аз пак се връщам на политиката на създаване работа - следващите години са обременени предварително с издължаването на кредити, които са взети за финансиране на допълнителното създаване на работа.

Навярно вие ще запитате: откъде се взеха парите, щом ти ги нямаш в хазната, за да се финансират два или три или четири милиарда за допълнително създаване на работа? Това е много просто; това става чрез издаване на полици. Това издаване на полици се предприема от спестовни каси и от банки; за известна част средствата са дадени от Райхсбанк. Полиците трябва да бъдат погасени в следващите пет години по една определена схема; кредитите, следователно, трябва да бъдат издължени. така като аз и в тази точка вярвам на стари истини, така като и тук аз съм достатъчно старомоден, да държа един кредит за нещо, което трябва да се изплати обратно - и това винаги се забравяше през последните години - то аз съвсем не приемам леко предварителното задлъжняване на бъдещето финансово положение. Но както вече казах преди, през 1933 година не оставаше никакъв друг изход, освен една активна финансова и кредитна политика, освен създаването на една държавна конюнктура. Защото, ако във времена на изобилие държавно-конюнктурна политика означава създаване на резерви за времена на оскъдица, то държавно-конюнктурната политика във времена на кризи означава предварително използване на резервите на бъдещи години, за да се съживи стопанството и чрез съживяването да се набавят средствата, чрез които тези кредити ще може да бъдат отново издължени. Ако през 1933 година не беше сторено нищо, то в бюджета на публичните тела щяхме да имаме такъв грамаден недоимък, който не бихме могли да покрием по друг начин, освен чрез поемане на краткосрочни кредити. Ние поехме и краткосрочни кредити, само с тази разлика, че тези кредити, вложени продуктивно, поставиха стопанството в движение и че чрез увеличение на данъчни приходи и спадане на помощите за безработица се набавиха средствата, с които в следващите години ще може да бъдат изплатени кредитите. Ако през последните месеци в странство се твърдеше, че германците водят една безотговорна финансова политика и накрай от тази финансова политика ще претърпят крах, то ние не ще им направим това удоволствие; в тази точка ние сигурно не ще се сгромолясаме. За това аз мога да ви приведа едно отлично доказателство. Предварителното задлъжняване чрез данъчни бонове и различните мероприятия за създаване на работа възлизат на 4 милиарда марки; към тях следва да се прибавят недоимъците, които през миналите години възлизат за цяла Германия на 2 милиарда, това са всичко беше милиарда марки. Ако ние погасим тези 6 милиарда в пет години, то това означава едно задължение от един и половина милиард годишно. Е ли едно такова предварително задлъжняване лекомислие? Тук трябва да се отговори следното: че Цифрата на безработните от 6 милиона спадна на 2,3 милиона е едно постижение и един успех, който надминава всякакви очаквания, които ние можехме да допуснем. Тук не се касае само до Цифрата, а преди всичко трябва да се вземе в съображение колко душевни мъки са премахнати най-после и на колко германски сънародници можа да бъде възвърнато - аз ще повтора думата от по-рано - човешкото достойнство. Вследствие на този обрат - сега тук се проявява в мене финансовият министър - настъпи и следното: на мястото на 3^{-те} милиарда марки, които ние изразходвахме през 1932 година за безработните, тази година ние даваме само 1,5 милиарда и на мястото на държавните приходи, които през 1932 година възлизаха на 6,6 милиарда, ще получим през 1934 година 8 милиарда. Значи, данъчните постъпления се покачиха, а разходите за безработица спаднаха. И ако ние в течение на две години постигнахме по този двоен

път едно подобрене от 1,5 милиарда и 1,4 милиарда, т. е. кръгло 3 милиарда - една сума, от която се нуждаем, за да покрием преди всичко всички държавни недоимъци и тези на областите и общините, както и тези по застраховките за безработица - тогава не ще бъде мъчно, освен тях да съберем необходимите 1,5 милиарда марки за покриване на предварителното задлъжняване. И тъй, в областта на финансовото стопанство ние не ще фалираме, ако с оглед на това предварително задлъжняване водим една осторожна данъчна и една икономическа политика в разходите.

Но, аз трябва да кажа още няколко думи за това, къде лежат опасностите, които могат да се появят срещу нас в областта на финансовата и стопанска политика и да ни спънат. Ако в чуждестранния печат се твърди, че ние, даже ако успеем във финансовата политика, ще се провалим през зимата поради оскъдица от сурови материали, то трябва, господа, да се говори върху такива неща без въздържане и открито; защото само тогава може да се видят опасностите и когато се разберат, а също и в тяхната степен на големина, да им се противопоставим. Но как тук стои въпросът? Намираме ли се, наистина, в тази област пред една опасност? Напълно понятно е, че ние - за причините аз ще се върна после накратко с няколко думи - в областта на девизите имаме засега мъчнотии за внасянето на необходимите ни стоки. От тази мъчнотия, обаче, се прави преувеличение, че всеки внос е невъзможен, че нямаме вече никакви сурови материали, докато всъщност се касае само за оскъдица в известни области и в известни размери. Такива мъчнотии и оскъдици съвсем не трябва да се приемат леко, но и не трябва да се преувеличават; ние стоим в момента действително пред опасността, че - сега дамите трябва да ми простят, загдето ще употребя една остра дума - стари жени подлудяват двата пола на нашия народ.

В чужбина ни правят един забележителен упрек, от една страна, че ние, чрез нашата вътрешна стопанска политика, сме предизвикали един свръхголям внос на сурови материали, че чрез този неимоверен внос сме разстроили нашите девизи и затова не ще можем да платим нашите дългове, а от друга страна - че сме искали да провеждаме една автархия в нечувани размери. Възможно е, обаче, само едно от двете - или ние внасяме твърде много, или пък провеждаме автархия, но да ни се отправя упрек за двете неща едновременно - това не може, наистина. Напълно сигурно е, че чрез завъртването на нашето, стопанство ние предизвикахме една усилена консумация на сурови материали и поради това трябваше да внасяме повече сурови материали от странство, отколкото беше това досега; това е нещо естествено; когато безработните, брачните двойки и т. п. се нуждаят от повече дрехи, то тогава ние трябва да внасяме повече памук и вълна. Ние вервахме без друго, че по този начин, т. е. чрез едно стопанско и финансово саниране на нашето народно стопанство, ще изпълним нашия дълг за оживяване на световната търговия и ще допринесем своя дял за едно разрешение на световната криза, като купуваме от страдащите като нас страни от липса на пласмент отново повече, отколкото досега. Благодарност за това, обаче, липсва и досега.

Но как се дойде изобщо до тези девизни мъчнотии за нас? Тук лежи едно от най-големите-противоречия в последиците на войната и на Версайския диктат. Германия, може би най-индустриалната страна на света, стана вследствие на Версайския диктат най-бедната страна откъм сурови материали и капитали. Това е нещо, което иначе го няма по света. През всички времена е било така, че големите индустриални страни са били същевременно страни-кредиторки и че тези страни, произвеждащи суровите материали, са заплащали с тях получените кредити. Така беше при нас до войната: Германия имаше в своя чист търговски баланс, т. е. при износа и вноса, всека година един пасив от един милиард марки и този милиард е покрит от Германия без трудности,

затова защото ние имаме в страната авоари в размер на 20 до 25 милиарда марки. По Версайския диктат ни се отнеха една голяма част от нашите бази си на сурови материали в Горна Силезия, в Елзас и Лотарингия и др.; поради това нашият търговски баланс ще бъде още по-неблагоприятен, така като ние трябва тези сурови материали да ги внасяме. На второ място, нам ни отнеха авоарите в странство и трето, натовариха ни с неимоверни задължения, така че, освен изравняването на нашия търговски баланс, имаме да плащаме и тези дългове. така като те може да бъдат изплатени само с излишни стоки, то ние трябва да превърнем пасивния с един милиард баланс от преди войната в, най-малкото в същия размер, активен баланс, макар и - както вече казах - да сме загубили една голяма част от области със сурови материали. Това е противоречие!

А сега - противоположната картина! Вземете за пример Америка. Америка, преди войната страна със сурови материали, задължияла, сега е станала страна, която едновременно е страна-кредиторка и има един активен търговски баланс. Каква е последицата? Тя може да бъде само тази, че целият златен шок на света се стича постепенно в Америка, защото щом дълговете не може да бъдат изплатени със стока, те заплащането може да става само със злато. Златото, обаче, един ден ще се свърши. Години на ред Америка заемаше злато на други страни и чрез това всякога ставаше все повече страна кредиторка. Тук сме изправени пред неразрешимия проблем: как Америка ще получи своите вземания обратно, когато тя иска същевременно да поддържа активността на своя търговски баланс?

За нас важи, както казахме, обратното; това са невъзможни неща. И тук именно, започва лошото, че репарациите, които бяха един политически дълг, чрез отпускането на заеми се превърнаха в голямата си част в един търговски дълг и че ние не можем да оставим в отчаяние нещастния и несведущия малък рентиер или фермер в Америка, който си е купил там един германски бон и не може да знае, че се отнася до един трансфериран репарационен дълг; напротив, ние трябва да третираме този дълг точно така, както всеки друг частен дълг. Но как? При всяко спиране в нашата служба по дълговете, което ставаше поради девизни причини, ние винаги казвахме на чужбина: ние искаме да платим, дайте ни възможност да плащаме; дайте ни възможност плащанията, които Германия може да извърши, да станат в стоки и в услуги. Обаче да не се купуват стоки от Германия и да се искат същевременно от нея плащания, това е една стопанска безсмислица и неприложимо. Аз се надявам, че един ден, с тези съвсем естествени и напълно ясни аргументи, ще бъдем най-после чути. Засега не ни остава нищо друго, освен да вървим по досегашния път, т. е. да направим всички опити да засилим нашия износ и доколкото нашият излишък от износа позволява това, да плащаме и нашите дългове. Доколкото това е възможно, няма да преставаме да изтъкваме пред страните кредиторки връзката между проблема за дълговете и въпроса за световната търговия.

При това ние трябва също да опитаме да намалим нашия внос чрез създаване на вътрешно германско производство. При тези стремления на правителството не се касае, както за съжаление така често се казва, за ерзац-материали. Когато се премина от сурова захар към цвеклова захар, цвекловата захар не се нарече заместител; и тя действително не е такъв. Същото важи за редица други германски произведения, които ние установихме на мястото на чуждестранните сурови материали и доколкото бъдем принудени да сторим това, ще продължим да го вършим; защото за нас друг път няма.

Върви ли се по този път, по който се тръгна от министерството на стопанството в новия девизен план - този план означава, че за внос ще се отпускат само толкова девизи, колкото постъпват от износа, така че не може да произлизат нови дългове за стоки - то естествено е, че ще имаме оскъдица откъм девизи, обаче опасност няма. Тази

оскъдица би се превърнала само тогава в опасност, ако сега, например, нашият германски народ би загубил нервите си и ако всички, в една непонятна и неоправдана ленинност, се опитат да си създадат предварително един запас за предполагаеми времена на нужда; това не трябва да става. Едно такова отнасяне би съдържало и опасността да донесе със себе си тенденцията за покачване на цените, както това вече се забелязваше на някои места.

Още две думи по въпроса за цените. При поемане властта от Адолф Хитлер германското правителство заяви твърдо: ние имаме нужда, като основа за нашия народ и за нашето стопанство, от едно здраво земеделие; ето защо за земеделието трябва да определим установени цени. Това беше направено. Ако сега над това и над някои увеличения, които тук и там действително чрез поскъпване на вноса може да бъдат предизвикани, настъпи едно неоправдано покачване на цените, това не би могло да се наблюдава спокойно от никое правителство. Защото както правителството беше и е решено да не позволи покачването на надниците, така като това би спънало нашия стопански възход, така то не може да допусне покачването на цените. И там, където, освен страха на ленивца, се забележи и дори една малка жажда, чрез увеличение на цените да се правят гешефти, трябва да се действува безогледно. Ето защо германското правителство ще държи здраво в ръцете си юздите на цените. Че то е решено на това, личи от назначаването на комисаря по цените Гьорделер, а и от изявленията, които той направи напоследък, се вижда твърдата воля да се създаде ред в тази област и да се държи на него.

Но, да кажем няколко заключителни думи!

Значат ли тези мерки, които се взеха - създаване на работа, стопанисване на девизите, стопанисване на вноса и износа, контролиране на цените - една пълна промяна на отношението на държавата спрямо стопанството? Означават ли те нещо като край на свободно стопанисващата личност в стопанството? Не, те не означават това. Защото също така, както в политическата област националсоциализмът изтъква на преден план мисълта за водачеството, и в стопанството творческата личност ще запази винаги, а сега повече, отколкото кога и да било по-рано, своята стойност и своята необходимост. Ще трябва дори името „предприемач“ да добие отново своя по-раншен истински смисъл, а именно, това на човека, който предприема нещо. Разликата в отношението на държавата спрямо стопанството лежи само в това, че в стопанството трябва да настъпи една промяна в схващането и отношението, и което отчасти е настъпило, и че на понятията за стопански живот е даден един нов смисъл, като, например, сега собствеността се счита като едно задължение, като на всяка работа се гледа като на служба на народната общност и чрез това всеки честен труд се почита, тачи и се счита за едностранна. Този голям обрат беше необходим, защото ние преживяхме в нашето стопанство едно проникване отчасти на материалистичния дух, което не означава друго, освен марксизъм с обратни симптоми. Царският търговец, с който по-преди Германия се славеше, изчезна в оня момент, в който върху главната книга не стои вече написано: Бог с нас! Един обрат в отношението означава и това, че сега от страна на държавата се прокаква понятието за достойнство в стопанството и се определя като предварително условие, еднакво в трудовия закон, както и в закона за земеделските наследства. Основните промени се състоят в това, че се желае и трябва да има налице почина на личността, обаче духът трябва да бъде друг и че на мястото на материалистичния дух трябва да настъпи духът на чувството за отговорност не само пред самия себе, но и пред собствения народ и Бог.

Естествено, държавата трябва да има в свои ръце насоките и ръководството на стопанския живот. И то не като се бърка в работата на отделния стопански деец, а като

определя линията на стопанската политика и като държи здраво в ръцете си юздите на стопанската политика Държавата не може, например, да се грижи за това, дали една спестовна каса или банка дава на този или онзи единични кредити; обаче тя (държавата) трябва да посочи ръководната линия за насоката, която капиталовият поток трябва изобщо да поеме, тя трябва да определи ръководно насоката на този поток.

Освен това, което казах по-рано относно становището за числеността на децата, най-лошото може би заблуждение на следвоенното време беше това, че се говореше за едно предимство на стопанството пред политиката. Това е една абсолютна невъзможност. Политиката има винаги предимство пред стопанството, което съставлява само една част от живота на един народ. Но може би основателната мисъл, която лежеше в тогавашното твърдение, беше тази, че тогава съществуваше една противоположност между държавата и стопанството, една противоположност, която се изразяваше в стремлението на държавата и тя самата да проявява дейност в областта на стопанството и да прави конкуренция на свободното стопанство, която противоположност се изразяваше в това, че държавата, чрез едно съзнателно свръхоблагане с данъци, искаше да смачка стопанството и си играе с него и че накрая, когато тази политика довеждаше до стопанска разруха, се виждаше принудена, за да не се обърне всичко с главата надолу, да дава субвенции. За едно такова погрешно отношение на държавата спрямо стопанството сега вече не може да се говори. няма никаква противоположност и не може да съществува такава. Колкото по-силна е една държава, толкова по-малко се нуждае сама да стопанисва. Защото тя има в ръцете си общото направление на стопанството и затова няма нужда да навлиза сама в областта на стопанската дейност. Тя, значи, не е вече конкурент на свободния стопанин. Колкото по-малко работи една държава в стопанството, толкова по-чиста ще бъде такава държава. Защото това, което преживяхме да видим като корупции, тъкмо във всички тези случаи, в които една държава сама прибегваше към стопанска дейност, през време на войната и след войната, е един от най-лошите периоди на тези години.

Ето защо целта може да бъде само: една силна, почтена държава и под покровителството на тази държава - едно свободно, почтено стопанство. Ако ние искаме да постигнем тази цел, ако искаме да дойдем до един възход на нова Германия в този дух и до един възход на германското стопанство в този дух, тогава без друго ние се нуждаем от сътрудничеството на всички. Ето защо, позволете ми да завърша с един апел. Тъкмо този стар кайзеров град Аахен ще има най-много разбираня за една нова Германия, в която отново честта, равноправието и надеждата в бъдещето на нашия народ ще намерят своето място; тъкмо тази погранична област трябва да се чувства привързана към Третия Райх, в който от Източна Прусия до Бавария стои един единен германски народ при всеки удар на пулса зад тази граница. И вие, мои драги студенти, имайте съзнанието за дълга, който имат млади и стари в тези времена: със собствени ръце да положим основите и да сътрудничим за изграждането на нашето отечество, за изграждането на нашето стопанство дейни, весели и със съзнание за отговорност. Аз не мога да изразя по-добре това, отколкото с думите на Водача и райхсканцлера от 1 май:

Започнете!

Проблеми на военното финансиране

Ако може да вярваме на стария философ, войната е баша на всички неща. Най-малко, бихме могли да кажем, тя поставя хората и нещата пред крайното изпитание, да докажат своята годност. Това се отнася също за основите на държавата, а заедно с това и за държавните финанси. Най-творческият от пруските крале, Фридрих Велики, формулира това с следните забележителни слова: „Без уредени финанси нито политиката, нито войската могат да преуспеят”. Задачата на нашата финансова политика е, не само - да поддържа в ред държавните финанси през време на най-голямото и най-сериозно изпитание - войната, а и да работи за миролюбивото дело в духа на едно истинско европейско сътрудничество. тази задача се поставя и на страната, с която приятелски чувства свързват нас - германците, така тясно, както с никой друг народ, още от времето на бойното ни другарство през първата световна война и позорните диктати от Версай и Ньой. За мене е особено задоволство да говоря, именно, в тази страна.

Общият път, който доведе нас, германците, до великогерманския Райх, и вас, господа, до велика България, води началото си от световната война тази война, за пръв път постави големите проблеми, които по-рано едва се прозираха и за чието разрешаване ние днес работим. На първо място са и въпросите от народостопанско и финансово естество. Благодарение на общата ни съдба през най-новата ни история, част от тези проблеми, доколкото аз виждам, са поставени в различна форма, но еднакви по съдържание, както на българската, така и на германската финансова политика. Именно поради това, аз се радвам сърдечно, че мога да обсъждам в този кръг от вещи лица проблемите за финансирането на войната и основните линии на германската политика.

Първо ще се спра върху основните преобразования, които световната война, като първа тотална война, предизвика във финансовата политика на всички културни държави. Финансирането на войните, до световната война, се разглеждаше от чисто парично-стопанска гледна точка. Да се финансира войната не значеше нищо друго, освен да се намери отговор на въпроса, от къде да се набавят необходимите парични суми за военните нужди. Богатството в монетизиран и немонетизиран метал означаваше едновременно и военната мощ и предпоставката за активна външна политика. Ето защо, ние виждаме, че модерната държава, през нейното създаване, в преходния период от средните векове към новото време, се стремеше да притежава монополи, правото да сече метали, да има минни привилегии, предимно да копае сребро и злато. Набавянето на монети, през времената, в които в Европа на столетие се падаха средно само по 20 мирни години, беше от решително естество за затвърдяването на държавното съществуване. Още Фридрих Велики е водил своите войни със запасите за военни цели, събирани в държавното съкровище през мирно време. През течение на седемгодишната война, той даже се е видял заставен да понижи качествено състава на монетите, за да могат държавните финанси да издържат. В 1914 г. Германия разполагаше за първата бърза финансова нужда с едно съкровище от 100 милиона талера, депозирани в Юлиустурм при Шпандау. В края на 18 век, покрай металическата монета, се явиха и банкнотите. Това представляваше началото на държавния кредит. Колко голяма бъркотия предизвика тази промяна отначало, се знае добре от опита на асигнационното стопанство на Френската революция. На тогавашните съвременници всичко това се струваше изразено с думите на Гьотевия „Фауст”, едва ли не мефистофелско:

„Такъв един къс хартия, вместо злато и маргарит, е толкова удобен, защото човек знае какво има: Покали и огърлици биват разпродавани и книжната пара веднага се амортизира, срам за скептика, който нахално се присмива.”

Бързото развитие, което 19. век отбеляза в техническо и стопанско отношение и специално, в областта на финансовата техника, отначало премахна с леснота всички трудности досежно набавянето на парични средства. така като, освен това, и войните през 19. век биваха, без изключение, кратки, те не предизвикваха особено големи затруднения в производството и размяната на стопанските блага. Германо-Френската война от 1870/71 г. е струвала на Франция и Германия не повече от по 1,5 милиарда марки. Това представлява един дневен разход от 6,3 милиона марки. Пресметнато върху националния доход, този разход представлява една шеста от тогавашния национален доход на Германия и една пета от този на Франция. Не по-другояче се очертава положението през войната срещу бурите, през Руско-японската война и в другите военни стълкновения в началото на 20. век. В тия войни, дневните разходи по финансиране на войната са били дори по-малки от тези през Германо-френската война. Едно увеличение на данъчното облагане, въобще, не е ставало необходимо. Войната от 1870/71 г., както и предшествуващите войни за обединение на Германия, са били финансирани, в по-голямата им част, с краткосрочни кредити. Така постъпиха и Русия, Австро-Унгария и Съединените щати през XIX столетие. Само Англия, облегната на своя стар стопански опит, въведе финансирането чрез данъци, като средство за военно финансиране на общо основание. Финансовите теории на онова време съзираха, общо взето, в заемите едно идеално покритие на военните разходи и най-вече препоръчваха използването на чуждестранен кредит, за да поставят по този начин стопанската сила на чужди страни в служба на собствените си военни цели. Така, границите, които стопанските възможности поставяха на войната, изчезваха пред погледа на наблюдателя.

В световната война настъпи решителен обрат във финансовата и стопанска история. Стълкновенията, в които се хвърляха всички материални възможности, наложиха ангажирането на дялостните стопански сили. Тогава, много уместно някой направи констатацията, че „картината на военните действия, като въоръжена схватка, се прилива в една по-широка картина на гигантски трудов процес... че всяко едно движение, дори и работата на една домакиня над нейната шевна машина, представлява, най-малкото косвено, един принос за войната.” Държавите се превърнаха в вулканически работилници, в които се разгъна цялата енергия на националното стопанство. В това напрежение на всички сили се получиха всички величави постижения. Провеждането на военното финансиране показва, прочее, известна безпомощност, която става разбираема само с оглед на съвършено новите изисквания. Разходите в стопански блага, изразени парично, надхвърлиха всички представи, които можеха да съществуват върху почвата на дотогавашния опит. Пресмятането на военните разходи не е лесно, толкова повече, че покупната стойност на отделните валути през течение на войната се мени и че косвените военни разходи, като загуба на корабен тонаж, разрушения на сгради и на други материални блага и отпадането на производствените възможности, едва ли могат да бъдат точно оценени. Ако се ограничим в преките военни разходи, то, при една груба сметка, имаме: за Германия разходи в размер на 152 милиарда марки, за Англия - 8,8 милиарда лири стерлинги, за Франция - 160 милиарда франка. Финансовата политика на никоя от воюващите страни през световната война не беше в състояние да уравни не съответствието между национален приход и военни разходи. Така, финансовите тежести на войната, в по-голямата им част, биваха стоварвани върху националното богатство, без да съществува

възможност за ясен поглед върху нещата и съотношенията. На тези въпроси се гледаше изключително от гледището на паричното стопанство от миналото. Значението на съотношението между парите и богатата не беше правилно оценено, а дори и да съществуваше едно правилно схващане по този въпрос, по него време, не бяха още намерени методите, с които да се обезвреди оная част от паричното обращение, за която липсва покритие в блага. Също и изборът на средствата за финансиране, що се отнася до Германия, беше погрешен. Едва след втората година на войната, германската финансова политика се сети да въведе военни облагания. Освен това, тогава си служеха с налагане на военни заеми и с опасната помощ на банкнотната преса. По този начин биваха поощрявани предпоставките за инфлация, безразборните повишения на цените, най-вече на черния пазар, както и спекулата. От опита на това време ние научихме много нещо. Днес, при едно ръководено от държавата стопанство, не може вече да се случи, щото едно, често неизбежно във време на война, несъотношение между наличност на стоки и наличност на пари да намери пълно отражение в цените.

Изложените до тук грешки, въпреки всички загуби и щети, нанесени на народната стопанска сила през време на войната, биха могли след нея да бъдат премахнати и изравнени. Че това не можа да стане, историческата вина е на мирните договори, които трябваше неизбежно да предизвикат новата и окончателна разплата между великите сили - разплата, която още един път въввлече и всички останали страни, които бидоха обогатени или ограбени във Версай, Трианон и Ньой. И вие, господа, макар и по друг, обоснован от специфичната стопанска структура на България, начин трябваше да страдате от последиците на Ньой, също така тежко, както ние - от последиците на Версай. тези диктати не биха могли да бъдат охарактеризирани по-сполучливо от начина, по който швейцарският историк Щегеман е сторил това през 1932 година, в своя труд относно германския Райх и Европа: Началата за разделяне и събиране, явили се по силата на така патетично оповестеното от мирните договори право на самоопределяне и от националния принцип, бидоха произволно огънати, за да се увековечи констелацията на световната война и обграждането на Германия в мирната карта на света. За тази цел бидоха разкъсани народностните връзки на германци, унгарци и българи. Средна Европа биде разпокъсана и голямата държавна идея, загатната за първи път от принц Евгений и вдъхновяваща съюза на централните сили през световната война, за органическото пресъздаване на Дунавската равнина и естествено свързаните с нея области, като едно политическо обезпечено и стопански успокоено средище, трябваше да пропадне. На държавите от Средна до Югоизточна Европа, които през световната война трябваше да се борят с цел свет от неприятели, остана едно стеснено жизнено пространство, което принуди техната политика, а с това и техната стопанска и финансова политика, да се движат в по-строго определени пътища. Това нещо, обаче, в края на краищата, доведе до ново активно преобразуване на техните стопанства и отношенията помежду им. Това проличава особено от стремежа за финансова и стопанска независимост от колебанията на международната конюнктура. този път се очерта твърде наскоро след световната война, чрез промяната на пласментните пазари, и доведе, след кризата от 1929 год., до системата на клиринговите спогодби. Ще се спра тук само накратко върху отделните етапи на този път. Преди световната война, Турция заемаше първо място в българския износ, докато германското участие се равняваше само на 11,8% от износа. След войната, още през 1922 г., Германия измести както Турция, така и Англия, Франция и Белгия. През следните 10 години, Германия поемаше вече една трета от българския износ. От 1933 год. насам, българският износ за Германия придоби още по-голямо търговско значение. През 1937 год. българският износ за Германия нарасна на 43,1%, докато износът за Англия не надмина 13,8%. През 1938 год. участието на Англия спадна на 4,8%, а това

на Германия се покачи на 58,9%. През последната година, преди настоящата война, той достигна вече 71%. Германия отдавна стои на първо място между страните доставчици на България. Това развитие е плод, до значителна степен, на обстоятелството, че поради мирните диктати, както и късогледата кредиторска политика на западните сили след голямата криза през 1929 год., както Германия, така и България бяха лишени от пътища за износ. В същност това бе, което днес мога да го кажа, само от полза за България и за Германия. Не ще бъде нито в наша вреда, нито пък във вреда на България, ако ние свържем нашите пазари през настоящата война и след нея още по-тясно и по този начин сътворим, най-вече за българското стопанство, една основа, която да е по-устойчива спрямо кризите.

Тия връзки почиват, от една страна, върху изтъкнатото вече от нас в съдбата на нашите народи и държави ограждане на жизнено пространство и от друга, на стремежи, да се намери конструктивното им разрешение на възникналите от това проблеми за нашите страни. Вие, господа, имайте случая да понесете чужд финансов контрол, както и ние. И вие трябваше да се справите със значителни външни задължения. И вие с последните запаси, които ви оставаха, както и ние, именно запасите на националния труд, наново станяхте господари в собствения си дом. Излишно е да обрисувам пред вас възстановителната политика, благодарение на която стопанските и финансови основи на нашите народи бяха засилени и която създаде опората за проявите на техния войнишки дух.

Отношенията между Германия и България почиват, от друга страна, също така, върху разнообразията на германската и българската стопански структури, които осигуряват блестящо допълване на двете стопанства. Не може да се отрече, че това разнообразие се отразява и в методите на финансовата политика. Народ, като българския, чиято военно-политическа мощ, до голяма степен, е в зависимост от здравето дребно селячество, трябва да търси за същите проблеми по-друго разрешение, отколкото Германия, с нейната силно развита тежка индустрия. За двете страни, например, важи правилото, произлязло като обща поука от световната война, че във военно време и въобще при провеждането на големи национални задачи, е целесъобразно да се съберат, колкото се може повече данъци за покриване на разходите. Прилагането на този принцип, обаче, в една индустриална държава се различава значително, от това в една земеделска страна. Ще може да установим, също така, съгласуване и в принципните линии на кредитната политика, докато методите ще трябва да бъдат нагодени към особеностите на всяка отделна страна. Аз ви моля, да имате пред вид тази предпоставка, при отнасянето ви към моите изявления по принципите на германската политика за финансирането на войната.

През настоящата война, ние се намираме в несравнимо по-благоприятно положение, отколкото през световната война. Как беше възможно това? То е дело на германския труд, дело на интензивно и безспирно покачване на производствения капацитет. До 1933 год., в Германия нямаше достатъчно работа. Съществуваше една безработна армия. След няколко години започнахме да чувствуваме липсата от работници. Ние пресъздадохме едно стопанство, чийто капацитет достигна до крайните си предели. Ние натрупахме блага. Нашата индустрия достигна онзи военен потенциал, от който Поанкаре се страхуваше и през годините на най-голямото ни падение. Още през 1938 год., капацитетът на германската индустрия за производствени блага възлезе на повече от двойния капацитет на английската и френската индустрии, взети заедно. Излишно е да кажа, че пожертвувателността и трудолюбието на германците бяха напреднали в голяма степен. Наложително беше да се превъоръжим. Следователно, частните нужди трябваше да изостанат по-назад. Ние се отказахме от някои частни

блага още преди войната. Ние знаехме, че трябва да издържим, когато наближи решителният час. *Salus rei publicae suprema lex!*

Това дело на германския труд, този възход на германския производствен капацитет бяха възможни, благодарение на взаимодействието между всички фактори в германската стопанска политика. Кредитната, данъчната и надничната политика, както и политиката на цените, се обединиха, за да използват изцяло разните възможности за въздействието на държавата върху стопанския живот на нацията.

Задачата на кредитната политика беше да развърже силите. С влагането на милиардни суми се извърши разширение на кредита в най-голям размер.

Задачата на данъчната политика целеше щаденето и поощрението на всички производствени сили, които се стремят да раздвижат стопанството. Въпреки че данъчните постъпления бяха спаднали на 6,8 милиарда райхсмарки, направиха се намаления и облекчения в данъците там, където тези средства можеха да поощрят засилва нето на производството. Давам един пример освобождаването на всички нови пътнишки автомобили от автомобилния данък не попречи нит най-малко на мощния подем на германската автомобилна индустрия. Естествено, данъчната политика трябваше да отговори на главната си задача, именно, да набави средствата за обществените нужди. Това, обаче, тя можеше да постигне толкова по-скоро, колкото засилването на стопанството, като естествена последица, водеше до непрестанното нарастване на оборотите и на печалбите. Германският данък върху доходите, който, поради своята еластичност, е крайно удобен да използва за държавните нужди увеличаващите се доходи, увеличи само за няколко години в петорен размер постъпленията си.

Задачата на политиката на надниците и на цените в този процес беше, да постави в правилно съотношение и в правилна мерка освободените, вследствие на разширението на кредита, сили. Надниците и цените трябваше да бъдат стабилизиранни. Те образуваха преградата против опасностите от ползуването на кредита, които опасности възникваха от кредитната акция през 1933 г. тази задача беше разрешена. След като се достигна пълният капацитет на труда, беше отстранена и опасността, която можеше да произлезе за стопанството от разширението на кредита.

Виждаме, значи, че тайната на стопанската мощ почива, до значителна степен, върху съгласуването на разните мероприятия в производствения сектор, от една страна, и върху данъците и политиката на цените - от друга страна. Това съгласуване ми се вижда като повелителен дълг на авторитарното държавно и стопанско ръководство. Аз вярвам, че именно тези неща са правилно преценени от българското управление. Не само задвижването на производството е от значение. Правилното прилагане на парично-стопанските ръководни методи е, чрез което народното стопанство може да бъде изведено на верен път между Сцила на инфлацията и Харибда на дефлацията.

Позволете ми да се спра на стопанския възход, чиито причини току що изложих, и от гледна точка на националния доход, преди и през настоящата война. Националният доход изразява стопанската мощ на нацията. През 1933 год., той възлизаше в Германия на 46 милиарда райхсмарки. След две години, той се увеличи с близо 20 милиарда. През 1938 год., германският национален доход се равняваше приблизително на 80 милиарда райхсмарки. През 1939 год., след присъединяването на Австрия и Судетските области, той нарасна на 95 милиарда, а за 1940 год., може да се предполага, че националният доход на великогерманския Райх, включително и от новите източни области, е достигнал 100 милиарда марки. Пада се, следователно, по 1 200 марки на глава от населението. Пресметнато в равностойността на покупателната мощ,

германският национален доход надвишава с почти 30 милиарда райхсмарки английския. тези числа придобиват пълното си значение, едва след като си припомним, че през световната война, германският национален доход, според покупателната мощ, от година на година спадаше с милиардни суми или общо от 50 милиарда марки преди световната война, спадна на 28 милиарда марки през 1918 г. Националното имущество на германския народ трябва да се изчислява, най-малко, на 400 милиарда райхсмарки.

Сега преминавам на въпроса за самото финансиране на войната. Националният доход и националното богатство са основата на всяко военно финансиране. През световната война, националното богатство беше засегнато в най-висша степен. Случаят днес не е такъв. Германското национално богатство далеч не е претърпяло загуби като британското - да вземем предвид само ликвидирането на английските авоари в чужбина, отказването от важни морски бази и 14 милиона тонажни загуби на търговската флота. Естествено, всяка война се отразява върху националното богатство на воюващите страни. Изчерпват се стоковите запаси. Инвестициите не могат да бъдат извършвани по стария начин. Наличните запаси от дървени материали, минерали, земеделски инвентар и пр. се стопяват повече или по-малко. След войната, всичко това трябва да се създаде отново. Ние се стремим да намалим, до крайна възможност, още от начало, изразходването на богатата, а именно: поддържане на запаси, регулиране консумацията, разпределение на суровите материали и на труда. Изразходването на националното богатство обилно се изравнява чрез богатството от природни блага, които най-вече новоокупираните източни области ще дадат на разположение за възстановяването на Европа.

Ние поставихме националния доход в услуга на военното финансиране. От него ние погасихме непосредствените военни разходи. Това ще вършим и в бъдеще. Че този начин за финансиране налага жертви на германския народ и на засегнатите страни, не е нужно да се изтъква. Разходването на стопанските блага и стоки през време на войната изисква нуждите на цивилното население да се ограничат. Ограниченията се налагат при общите консумативни нужди, в инвестиционните нужди на стопанството, както и в обществената администрация. Според пресмятанията, ние намалихме частната консумация с около 50%, които отиват за покриване на военно-стопански нужди. Чрез тази промяна се освободиха огромни суми, които бидоха използвани за военното финансиране. Това стана, благодарение на стопанисването на консумативните блага от първа необходимост. Преди всичко, тези блага бяха запазени от посегателствата на покупателната мощ. Кредитната и данъчна политика, както и тази на цените общо, попречиха на покупателната мощ да причини злини. И през войната се действуваше в същия смисъл, както и преди войната, което вече изтъкнах.

В това се крият големите възможности на една правилно сложена финансова политика. Естествено, чрез нея само не могат да се създадат нови ценности от нищо. Искам, обаче, още веднъж да подчертая, че финансовата политика може да поощри в решителна степен използването на силите. Тя надзирава предпазните вентили на работещото, под високо налягане, стопанство. Тя осигурява нужните извънредни средства и се грижи за отстраняването на всяка опасност от инфлация. Набавянето на парични средства, само по себе си, не е никакъв принципен проблем. Войната не ще пропадне от недостига на пари в брой. Тя не може да бъде спечелена и със сребърните кюлчета, които Лойд Джордж възпяваше през световната война. Но грешките на политиката на паричните средства са от естество да предизвикат такова разклащане на националното стопанство, че доверието на народа да се убие и да застраши извоюването на военната победа. Следователно, методите, с които си служи финансовата политика, са от най-голямо значение.

Изключителното, или предимното приложение на финансирането с кредити би било погрешно. Световната война доказа това. Германия тогава покриваше от данъци само 6% от разходите, а Англия 20%. Войната, обаче, трябва стопански да се изнесе от поколението, което воюва. Благата, които са нужни за воденето на войната, се изразходват и могат да бъдат придобити едва в мирно време. Налага се съответно данъчно облагане; и англичаните го вършат. Те според изявленията на британския министър на финансите, изоставяйки всички свои принципи, са успали, чрез увеличение на данъка върху доходите до максимален размер от 97,5%, да покрият около 40% от досегашните си разходи, от данъчни постъпления. Това са данъчни размери, които надхвърлят с повече от 10% максималния размер на класово-борческия данък върху доходите в Съветския съюз.

Ние не желаем да посягаме по такъв начин на нашите данъчни резерви. няма и нужда да сторим това, така като нашият национален доход надминава този на Англия с повече от 30 милиарда марки. През досегашния развой на войната, ние покрихме повече от половината от нашите нужди от данъци и за 1941 г. можем да разчитаме на същите резултати. Това ние дължим, на първо място, на една плодотворна и гъвкава данъчна система. Именно, тези данъци са годни да дадат парите, които през войната се освобождават, поради ограниченията в консумативните блага. Поради това, за нас не беше нужно да създаваме нови данъци, след като въведохме военните върхнини върху данъците върху доходите и сдруженията и след облагането на консумацията на някои луксозни продукти, като тютюн, бира, шампанско и ракия. Постъпленията само от данъка върху дохода, без военните върхнини, възлизат на повече от 8 милиарда райхсмарки. Благоприятното поддръжане на данъците и на заемите ние дължим в не малка степен и на знанията на германските финансови чиновници, които ние подготвяме от 1935 год. насам в нашите държавни финансови школи, в курсове за кандидати и в такива за допълване на образованието на другите чиновници. На доходността на данъчната система и на големите постижения на финансовата администрация отговарят извънредно низките разходи, с които тя се поддържа - именно 2,1%. Това е един оптимален процент, на какъвто не е разчитал никой финансов теоретик. Ние, обаче, се отказвахме от данъци, щом нямаше съответствие между техния добив и направените по тях разходи. По тази причина, неотдавна, премахнахме данъка върху документите, или както се нарича в повечето държави - гербов налог, който ни носеше един среден приход от 60 милиона райхсмарки. Отказахме се също от допълнителния данък върху общия доход, чрез който се събираха няколкостотин милиона райхсмарки, понеже разходите по събирането му не оправдаваха самия данък. Освен това, напоследък, изменихме данъчните удръжки от работните надници, като извършихме подобрения и облекчения, които ни струват над 200 милиона райхсмарки. За поощрение на народното стопанство дадохме облекчение на земеделските и горски стопани, на самостоятелните занаятчии и на частните дружества, както и извършихме огромни намаления на данъците в новите източни области. Съществува пословицата: „Стари данъци, добри данъци”. тази рецепта води произхода си от Франция на „Laissez faire, laisser aller”. Ние не признаваме тази рецепта. Ако един данък е неуместен, ние го отменяваме. Ако обаче, по-нататъшното развитие на войната наложи да припомним към нови мероприятия за намиране на средства, то ние не ще се поколебаем да намерим начините, по които ще могат да бъдат набавени чрез данъци. Правилността на тази политика може да се види от постоянното увеличение на данъчните постъпления. За 1941 г. очакваме 31 милиарда марки. Те надхвърлят разходите ни по гражданското ведомство с повече от една трета. Направете сравнение с числото 6,8 милиарда марки за 1933 год. и ще имате още една представа за нашето стопанско развитие. Ако вземете пред вид съотношението на данъчния доход към стоте милиарда марки на германския

национален доход, ще видите, че Германия далеч не е използвала своите данъчни възможности.

Ако считаме за уместно финансирането чрез кредити на почти половината от общите нужди, то вършим това с вярата, че такова съотношение между методите за набавянето на данъците е целесъобразно. Влагането на кредитите стана без затруднение. Това е също последица от постоянно нарастващия капацитет на нашето производство, а също и на дисциплинираната спестовна воля и голямата доброволна спестовност на германския народ. За нас не беше до там от значение, дали кредитите са дългосрочни, средносрочни или краткосрочни. Противно на класическото финансово учение, ние не считаме този въпрос за принципен. По-важно от догмата е безпрепятствено поемане на кредита. Ние ограничихме издаването на така наречените ликвидационни заеми, които се поемат от спестовните каси и застрахователните предприятия. Инак, без да има емисия в по-тесен смисъл, сме издавали последователно съкровищни бонове и облигации. В случая, ние бяхме в състояние да определяме все по-изгодни срокове и лихви за държавното финансово стопанство. След избухването на войната, най-първо издадохме съкровищни бонове със срок от четири години. Сега удължихме срока на 20 години. Лихвите намалихме до 3,5%. Това означава едно намаление на половина разходите за лихви, плащани през 1933 год. и е резултат на предпазливо и органическо намаление на лихвеното ниво, както вече стана през същата година, с един закон за конверсия, промяна в общинските дългове и през 1935 г. чрез два закона за намаление на лихвите. Лесно е да се изчисли, какво означава това за държавния бюджет. Само около 9% от редовните данъчни и административни приходи отиват за плащане на лихви. Това е извънредно благоприятно положение. Още преди войната, в други страни службата на дълговете е надвишавала три или четири пъти едно деветпроцентово участие. Естествено, ние сме на ясно, че ползата за държавния бюджет се заплаща с едно съкращение на частно-стопанското задължение. Има една граница надолу, която не желаем да прекрачим. Че кредитната политика до сега се е движила по правилни пътища, доказва фактът, че през двете военни години в Германия е натрупан повече спестовен капитал, отколкото през последните шест години преди избухването на войната.

Благоприятното положение на кредитния пазар нямаше да може да се постигне, ако задълженията на държавата в техната цялост не бяха останали в едно здраво съотношение към редовните приходи на държавата и величината на германския национален доход. В началото на войната тези задължения се равняваха на 37,2 милиарда райхсмарки. На края на отчетната 1940 г., която, съобразно германската отчетност, завършва на 31 март 1940 год., всички държавни задължения, включително данъчните бонове, възлизаха на кръгло 90 милиарда райхсмарки. Към средата на 1941 год. задълженията достигнаха величината на германския национален доход, значи, кръгло 100 милиарда марки. Месечният прираст е бил средно към 3 милиарда райхсмарки. Внезапни искания са били избягвани. Тук се касае почти изключително за вътрешни задължения.

Външните ни задължения се равняват спрямо това само на около 1%.

Още една дума за увеличението на оборота на платежните средства. На 31 август 1939 год. оборотът в банкноти, асигнационни бонове и звонкови монети възлизаше на 13,2 милиарда райхсмарки. През първите 13 месеци на войната, той нарасна с около 2,2 милиарда райхсмарки. На 31 декември 1940 год. достигна 16,7 милиарда райхсмарки, и на 30 септември 1941 г. - 19,7 милиарда райхсмарки. Увеличението е напълно нормално. То не може да се избегне във военно време, така като оборотът в платежни средства расте. Това се дължи на различни причини. От една страна, близките на

сражаващите се войници трябва да получават една достатъчна издръжка. От друга страна, военните нужди значително се увеличават. Едно друго обстоятелство е също важно: работниците от индустрията за консумативни стоки се прехвърлят в оръжейните фабрики и по-важните военно-стопански предприятия, където те получават по-големи възнаграждения. Работници от чужбина все повече пристигат в Германия. Понастоящем броят им е около три милиона. Най-сетне, увеличението на платежните средства в Германия има естествена причина и в обширните присъединени области от 1933 г. насам към Райха. И във вашата страна, господа, оборотът на паричните средства е нараснал по подобен начин. Увеличението при 36-процентовото нарастване на населението беше окачествено от вашия г-н финансов министър с право, като напълно естествено.

Ако в Германия производството на консумативни блага не беше спаднало по военно-стопански причини, то, вероятно, именно поради възвръщането на източните и западни територии към Райха, бихме дошли, по напълно нормален път, до много по-голямо обращение на платежните средства. Ние ще се погрижим, щото увеличението на платежните средства и в бъдеще да се развива в нормални граници. Изработените вече методи на политиката ни за данъците и за цените ще ни позволи да ограничим, без затруднение, евентуалното натрупване на свободни парични средства.

До сега разглеждах предимно мероприятията във вътрешната финансова и стопанска политика. Външно-стопанските мероприятия са от не по-малко значение за стопанското водене на войната. В това отношение наблегнах на приноса от превзетите от нас области за финансирането на войната. Напълно съвместимо е със стопанските закони, една окупирана област да тури на разположение необходимите блага за издържането на окупационните войски, даже и ако това обременява сериозно засегнатата страна. Промяна в това положение би било възможно само за сметка на нашата собствена стопанска мощ. В днешната война, когато от германския народ се искат безпримерни героически дела, това е недопустимо.

Към вноса от други народни стопанства трябва да се отнасяме от съвсем друга гледна точка, но той е от също такова значение за военно-стопанската политика на Германия. Не е нужно да се изтъква, до каква степен ние държим на поддържането, разширението и задълбочаването на нашите стари търговски връзки. С това ние целим, не само да задоволим непосредствените и повелителни нужди на настоящето, както е случаят с Англия, когато тя излага своите конвои на опасностите на морската война на Атлантика. Имах вече случая да покажа, до колко още преди войната, естествената връзка между индустриална. Средна Европа и допълващите се народни стопанства на Югоизточна Европа беше напреднала и считам за лишно да преповтарям статистически данни. Техниката на взаимната търговска и парична платежна размяна ще може да се подобри още значително. В това не съществува никакво съмнение. Двустранният клиринг сигурно не беше идеалът, но развитието на отчитането ще задоволи много открити желания, най-вече с оглед на по-лесното изравняване на (Spitzenbeträge) суми, в което България предимно е доста заинтересована за осигуряване на снабдяването си с сурови материали. В материално отношение е по-важно България да има в Германия един пазар, който да поема нейните земеделски произведения, равномерно и напълно, на благоприятни цени. С това тя има, като главен купувач, една страна, чиито собствени интереси се определят от идеята за справедлив ред в европейските търговски отношения и която следователно, не може да използва положението си като главен купувач на българските стоки във вреда на българското стопанство. Германия поема в нарастващ размер точно тези продукти, които отговарят, най-вече на дребно-земеделското стопанство на България, преди всичко, растителни масла, овощия,

зеленчуци, животински произведения и сурови тютюни. По-нататъшното интензифициране на земеделието, на което от известно време насам българското правителство е отдало особено внимание, по моя преценка, е в интерес, както на страната продавач, така и на страната купувач. Напълно ми са ясни трудностите, които българската финансова и стопанска политика има да преодолява още в това отношение и какви изисквания се поставят на страната тъкмо за воденето на войната. Германия и България са държали сметка за тези трудности, чрез взаимно съгласие.

Както мощта на българския народ не е могла да бъде сломена през 500-годишното робство, и както тя устоя през българските освободителни войни, през световната война и в борбата за ревизия на Ньойския мирен диктат, също така тя ще може да се справи и с днешните проблеми. Целта си остава, мирното сътрудничество в границите на европейското стопанско пространство, създаването на което е крайната задача на днешното кърваво стълкновение между народите на континента и едновременно ще бъде и начало, което ще разкрие огромни възможности: *ab integro nascitur ordo*. Приятелството между България и Райха, което е запечатано с кръвта на нашите войници, ще бъде една от основите на този нов мирен ред.

